

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Možnosti využití sociálního zemědělství při práci s rodinami

Bakalářská práce

Studijní program

Sociální práce

Autor: Tina Rozsypalová
Vedoucí práce: Mgr. Daniela Ochmannová

Olomouc 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v bibliografickém seznamu.

V Olomouci 23. 4. 2023

Tina Rozsypalová

Poděkování

Nejprve bych ráda poděkovala Mgr. Daniele Ochmannové, vedoucí bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině a přátelům, a pracovníkům Spolku Rozvoje dětí a rodičů díky jejich podpoře jsem mohla bakalářskou práci dokončit.

Abstrakt

Téma práce: Možnosti využití sociálního zemědělství při práci s rodinami

Téma práce v angličtině: Possibilities of using social farming while working with families

Anotace:

Cílem bakalářské práce je zpracování projektu sociálního zemědělství v rámci existujícího zapsaného spolku. Konkrétní podoba projektu se odvíjí od analýzy potřeby.

Teoretická část práce se zaměřuje na úvod do problematiky sociálního zemědělství, osvětluje tento pojem a definuje teoretická východiska. Dále se práce věnuje tématu propojení sociálního zemědělství při práci s rodinami s teorií, metodami a technikami sociální práce. Práce také popisuje roli sociálních farem v sociální politice, i jejich význam při práci s rodinami.

Praktická část práce se zaměřuje na vypracování projektu sociální farmy, která se zaměřuje na práci s rodinami s dětmi do 6 let věku. V rámci produkce se specializuje pěstování a následné zpracování okrasných květin a zpracování včelích produktů.

Anotace v angličtině:

The aim of the bachelor thesis is to develop a project of social agriculture within an existing registered association. The specific form of the project depend on the analysis of needs.

The theoretical part of the thesis focuses on an introduction to the issue of social agriculture, explaining the concept and defining theoretical foundations. The thesis also addresses the topic of integrating social agriculture in working with families, with theories, methods, and techniques of social work. Additionally, the thesis describes the role of social farms in social policy and their significance in working with families.

The practical part of the thesis focuses on developing a project for a social farm that specializes in working with families with children under 6 years of age. In terms of production, the farm specializes in cultivating and processing decorative flowers and bee products.

Klíčová slova:

sociální zemědělství, multifunkční zemědělství, green care, komunitně vedený místní rozvoj, sociální farma, rodina, sociální práce s rodinou, sociální začleňování, projekt

Klíčová slova v angličtině:

social agriculture, multifunctional agriculture, green care, community-led local development, social farm, family, social work with families, social inclusion, project

Obsah

Úvod.....	11
1 Rešerše	13
2 Teoretická východiska sociálního zemědělství	15
2.1 Sociální zemědělství	15
2.2 Koncept green care.....	17
2.3 Sociální farma	18
2.4 Typologie sociálních farem.....	18
2.5 Aktéři a cílové skupiny sociálních farem.....	19
2.6 Sociální zemědělství v zahraničí.....	20
2.7 Sociální zemědělství v České republice.....	22
2.8 Sociální ekonomika.....	23
3 Sociální práce s rodinou	26
3.1 Sociální práce s rodinou a rodinná terapie	27
3.1.1 Rodinná terapie jako součást sociální práce s rodinou	27
3.1.2 Rodinná terapie a sociální práce s rodinou jako dvě samostatné disciplíny	28
3.1.3 Sociální práce s rodinou a rodinná terapie v českém prostředí.....	29
3.2 Práce s rodinou v rámci sociálního zemědělství	30
4 Sociální zemědělství a teorie sociální práce.....	33
5 Sociální zemědělství v sociální politice	34
6 Metody a techniky sociální práce v sociálním zemědělství.....	37
7 Legislativní zakotvení a metodické materiály sociálního zemědělství.....	40
8 Analýza potřebnosti projektu vybudování sociální farmy	43
9 Popis projektu	47
9.1 Popis neziskové organizace realizující projekt	48
10 Popis realizace projektu	49
10.1 Logický rámec projektu	49
10.2 Projektový management, realizační tým.....	52
10.3 Zázemí sociální farmy.....	52
10.4 Cíl projektu	53
10.4.1 Cílová skupina projektu	53
10.4.2 Vstupy potřebné k realizaci projektu	54
10.4.3 Výstupy projektu.....	54
10.4.4 Klíčové aktivity projektu.....	54
10.4.5 Indikátory projektu.....	55
11 Předpoklady k úspěšné realizaci projektu	56
11.1.1 Jaký problém projekt řeší, dopady na společnost.....	56
11.1.2 Důsledky neřešení problému, dopady na společnost.	56

11.1.3	Současný způsob řešení problému.....	57
11.2	Managment rizik projektu	59
11.3	SWOT analýza.....	60
11.4	Marketing projektu	62
12	Harmonogram projektu.....	64
13	Rozpočet projektu.....	65
14	Přidaná hodnota projektu.....	67
	Závěr.....	68
	Zdroje	71
	Seznam tabulek a grafů	79
	Seznam obrázků	81

Úvod

Současné sociální zemědělství a sociální farmy se orientují především na znevýhodněné občany na pracovním trhu. Jejich služby jsou převážně nabízeny osobám se zdravotním postižením, drogově závislým, nezaměstnaným, lidem bez přístřeší a také lidem, kteří byli propuštěni po výkonu trestu. (Moudrý, Chovanec, Hudcová nedatováno).

Sociální zemědělství v sobě nese myšlenku spojení člověka a přírody, spojení zemědělství jako oboru, který se zaměřuje především na přírodu, a sociální práce, která se naopak soustředí na lidi. Toto na první pohled neobvyklé spojení odlišných oborů se sebou nese zvýšené nároky na osoby, které se v sociálním zemědělství realizují, zejména pak na zemědělce, kteří pracují s lidmi se zdravotním postižením či sociálně znevýhodněnými, ale i na sociální pracovníky, kteří musí umět vymezit svou roli sociálního pracovníka v relativně novém nástroji svého uplatnění – v sociálním zemědělství.

Prostředí sociální farmy nabízí jedinečné prostředí, které se jinde pro sociální práci nenaskýtá. Sociální farma vytváří unikátní prostor pro zapojení velké škály cílových skupin. A jelikož není farma uzavřený objekt, kde by klienti byli izolováni od okolního světa, nabízí se mnoho příležitostí, kde dochází k vzájemnému setkávání se a obohacování lidí mezi sebou (klientů, obyvatel obce, personálu farmy aj.) Tento komunitní model sociální práce je velmi přínosný a se sociálním zemědělstvím je neodmyslitelně spjatý. Sociální zemědělství taktéž úzce koresponduje s rostoucí tendencí integrovat sociálně znevýhodněné osoby a skupiny do společnosti. A skrze aplikaci komunitního modelu sociální práce, je toto možné.

Sociální zemědělství může být využito jako účinná metoda v práci s rodinami v těžkých životních situacích v České republice. Touto rodinou identifikují rodinu s dítětem mladší 6 let. Rodičům, ale především matkám, s malými dětmi může sociální farma usnadnit přechod z rodičovské dovolené do práce a zároveň jim umožnit zůstat ve spojení se svými dětmi. To může vést ke snížení stresu a lepšímu zdraví pro celou rodinu. Zlepšením podmínek pro rodiče se zvyšuje produktivita a spokojenost zaměstnanců, což může být výhodné i z ekonomického hlediska. (Koucká 2023). Existuje mnoho možností, jak využít sociální zemědělství při práci s rodinami, například jako formu terapie, k rozvoji dovedností a pracovních návyků, získání zaměstnání, k podpoře sociálního začleňování, ekologického zemědělství, komunitního rozvoje, vzdělávání a osvěty, a k podpoře zdraví.

Jednou z forem aktivit v sociálním zemědělství je integrační zaměstnávání (Moudrý, Chovanec, Hudcová nedatováno) Pokud jde o integrační zaměstnávání, u většiny organizací, které se mu věnují, jsou osoby z cílových skupin zaměstnány v rámci různých druhů pracovních poměrů. Nejčastěji jsou uplatňovány částečné pracovní úvazky

a jejich různé formy např. dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti. Z výzkumů Dudové (2017) a Kuchařové (2017) vyplývá, že se rodiče dětí do věku 6 let potýkají s horší uplatnitelností na trhu práce z důvodu, že není pokryta tato poptávka po flexibilních pracovních úvazcích.

Zde se nabízí možnost zapojit do konceptu zaměstnávání na sociálních farmách i rodiny s mladšími dětmi. Celkově lze tedy říci, že sociální zemědělství má potenciál pomoci rodinám v mnoha oblastech. Může zlepšit jejich komunikační a sociální dovednosti, podpořit vzdělávání a udržitelný rozvoj, poskytnout jim příležitost trávit společně čas v přírodě. Sociální zemědělství může taktéž nabídnout rodinám s dětmi do 6 let věku i flexibilní možnost zaměstnání.

Na základě těchto poznatků lze říci, že by sociální farma mohla nabídnout členům rodin vhodné pracovní příležitosti v lokalitě, kde žijí, což je mikroregion Litovelsko. Zároveň takto vybudovaná sociální farma může přispět k rozvoji mnoha dalších lokalit.

V práci se budu zabývat konceptem sociální práce s rodinou a možnostmi, jak využít sociální zemědělství při práci s rodinami, které pečují o děti mladší 6 let a chtějí participovat na trhu práce. Ukotvím toto téma v teoriích a metodách sociální práce, sociální politiky a legislativním rámci. V práci představím aktuální metodické a vzdělávací dokumenty, které jsou k tématu sociálního zemědělství v České republice dostupné. V závěru práce představím vypracovanou analýzu potřebnosti sociální farmy, která se specializuje na práci s rodinou v mikroregionu Litovelsko.

Na základě těchto teoretických poznatků bude v praktické části zpracován projekt sociální farmy v rámci existujícího zapsaného spolku, což je cílem této práce. Tato sociální farma se zaměřuje na práci s rodinami a v rámci produkce se specializuje na produkci okrasných květin a zpracování včelích produktů.

1 Rešerše

Sociální zemědělství je druhem zemědělství, které má za cíl nejen produkci potravin, ale také sociální, terapeutické a vzdělávací účely.

Při rešerši zahraničních zdrojů byla využita databázi Web of Science. Pracovala jsem s klíčovými slovy social farming, social work. Prvotně mi databáze našla 7 734 možných zdrojů. Většina z nich, avšak nebyla pro mou práci relevantní. Mnoho prací se zaměřovalo na inovace v různých konkrétních oblastech světa, případně se jednalo o studie využití u cílových osob, na které se má práce nezaměřuje, například osoby s poruchami autistického spektra. Dále na využití nových, ekologičtějších forem zemědělství.

Při studiu zahraničních zdrojů jsem nenalezla žádný zdroj, který by se zaměřoval přímo a primárně na sociální zemědělství využitě při práci s rodinami. Výsledky našly pouze informace o rodinných farmách, které ale přímo nesouvisely se sociální prací. Zahraniční zdroje, které jsem se v práci rozhodla využít a pracovat s nimi, jsem našla při hledání v internetovém vyhledávači při zadání hesla „social farming“. A to například publikace „*Effects of care farms: Scientific research on the benefits of care farms for clients*“ od autorky Marjolein Elings, anebo „*Green Care: A Conceptual Framework, report of working group on the Health Benefits of Green Care*“, kterou napsal Joe Sempik s Rachel Hine a Deborah Wilcox.

Výsledně jsem v práci čerpala především z českých zdrojů, a to z důvodu návaznosti na naše tuzemské prostředí a podmínky pro zřízení sociálních farem, které může být v jiných státech odlišné.

Podle českého portálu socialni-zemedelstvi.cz se sociální zemědělství může stát účinným nástrojem při řešení sociálních problémů, jako jsou například izolace, nízká sebeúcta nebo neschopnost pracovat v týmu. Sociální zemědělství může pomoci rodinám, které potřebují podporu v oblasti sociální integrace, vzdělávání nebo pracovní rehabilitace. Podle českého portálu ceske-socialni-podnikani.cz je sociální zemědělství v České republice poměrně novým fenoménem, ale již existuje několik organizací, které se touto problematikou zabývají. Tyto organizace pomáhají lidem s postižením, nezaměstnaným, seniory nebo lidem žijícím v sociálně vyloučených lokalitách. Podle publikace „*Dobrá praxe*“ od eAGRI, která se zabývá osvědčenými postupy v sociálním zemědělství, může být práce na farmě pro rodiny přínosná v několika oblastech. Kromě toho, že se rodiny naučí základům zemědělství a získají základní pracovní dovednosti, mohou také zlepšit své sociální vztahy a interakce s lidmi z jiných prostředí. Dále se mohou zapojit do vzdělávacích programů zaměřených na ochranu životního prostředí a udržitelný rozvoj. Podle publikace „*Sociální zemědělství v ČR*“ od Agentury pro sociální začleňování se sociální zemědělství může využívat také v oblasti prevence sociálního vyloučení a podpory inkluzivního vzdělávání. Zemědělské činnosti a zahrádkářství

mohou pomoci dětem a mládeži z rodinách se zlepšením jejich komunikačních a sociálních dovedností. (Chovanec, Hudcová, Moudrý 2015)

Výzkum provedený na Univerzitě Palackého v Olomouci ukázal, že práce na zemědělských farmách může pozitivně ovlivnit fyzické a psychické zdraví a zlepšit sociální integraci lidí. (Houšková, Šímová 2015)

Studie publikovaná v časopise *Journal of Agromedicine* ukázala, že sociální zemědělství může být účinnou formou terapie pro osoby s mentálním onemocněním, zvláště pro ty, kteří mají problémy s komunikací a sociálními interakcemi. (Sempik, Hine, Wilcox 2010)

Jednou z forem aktivit v sociálním zemědělství je integrační zaměstnávání (Moudrý, Chovanec, Hudcová nedatováno). Pokud jde o integrační zaměstnávání, u většiny organizací, které se mu věnují, jsou osoby z cílových skupin zaměstnány v rámci různých druhů pracovních poměrů. Nejčastěji jsou uplatňovány částečné pracovní úvazky a jejich a různé formy např. dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti. Z výzkumů Dudové (2017) a Kuchařové (2017) vyplývá, že se rodiče dětí do věku 6 let potýkají s horší uplatnitelností na trhu práce z důvodu, že není pokrytá tato poptávka po flexibilních pracovních úvazcích.

Zde se nabízí možnost zapojit do konceptu zaměstnávání na sociálních farmách i rodiny s mladšími dětmi. Celkově lze tedy říci, že sociální zemědělství má potenciál pomoci rodinám v mnoha oblastech. Může zlepšit jejich komunikační a sociální dovednosti, podpořit vzdělávání a udržitelný rozvoj, poskytnout jim příležitost trávit společně čas v přírodě a získat zdravější a kvalitnější potraviny. Sociální zemědělství může taktéž nabídnout rodinám s dětmi do 6 let věku i flexibilní možnost zaměstnání.

Zdroje byly vyhledávány v internetovém vyhledávači za pomocí hesel „sociální zemědělství, sociální farma, práce s rodinou“. Nejrelevantnější informace a metodické materiály byly nalezeny na portálech www.socialni-zemedelstvi.cz a www.eagri.cz.

2 Teoretická východiska sociálního zemědělství

V této kapitole bude objasněno základní pojmosloví, které je důležité k pochopení konceptu sociálního zemědělství. Vzhledem k zaměření celé práce bude nejprve vysvětlen pojem sociální zemědělství a green care. Dále kapitola navazuje na typologii, aktéry a možné cílové skupiny sociálních farem. V rámci sociálního zemědělství bude popsáno postavení této oblasti v zahraničí a v České republice. Kapitola je zakončena vysvětlením termínu sociální ekonomika a jeho napojení na sociální zemědělství.

2.1 Sociální zemědělství

V sociálním zemědělství se zaměřujeme na alternativní využití farem a zemědělských podniků, které vychází z multifunkčního pojetí zemědělství. Toto pojetí nezahrnuje pouze produkční funkci, tedy zajištění obživy, ale také bere v úvahu zemědělství jako komplexní zdroj mnoha dalších mimoprodukčních funkcí. Tyto funkce mohou být například environmentální (ochrana a údržba přírodních zdrojů), krajínotvorná (udržování kulturního rázu krajiny), rekreativní a turistická (rozvoj rekreačního potenciálu prostředí), sídlotvorná (udržení osídlování venkova), kulturní (udržování a rozvoj místních tradic) a sociální, která napomáhá k obnově i rozvoji regionu a vytváří v něm pracovní příležitosti.

Sociální zemědělství se zaměřuje na osoby, které jsou znevýhodněné na trhu práce, nebo z jiných důvodů nemohou běžně fungovat ve společnosti. To znamená, že tato forma zemědělství zahrnuje široké spektrum cílových skupin. Jeho sociální funkce spočívá v tom, že poskytuje těmto lidem zaměstnání, sociální služby a vzdělávací aktivity, a to v přirozeném venkovském prostředí.

Sociální zemědělství v češtině zahrnuje anglické termíny Care Farming, Farming for health, Social Farming, Social Agriculture a Farming Therapy. Existují však i další pojmy, jako například Green care, Ecotherapy, Nature therapy, Therapeutic horticulture a Wilderness therapy. Terminologie v oboru je nejednotná a mnohé termíny se překrývají. Nicméně všechny tyto pojmy mají společné to, že se zaměřují na integraci lidí, kteří jsou z nejrůznějších důvodů vyloučeni ze společnosti, a poskytují jim zaměstnání, sociální služby a vzdělávací aktivity v přirozeném venkovském prostředí. Mnoho pojmenování je synonymních, překrývajících se a podle Hlušíčkové a Gardiánové (2014) je obtížné vytvořit jednotnou terminologii. Všechny tyto pojmy mají však společné to, že jsou „velmi vhodným a účinným prostředkem integrace lidí vyloučených ze společnosti z různých důvodů“.

Nejčastěji se můžeme setkat s touto definicí sociálního zemědělství: „*Sociální zemědělství je definováno jako souhrn činností využívajících zemědělské zdroje, rostlinné i živočišné, za účelem tvorby adekvátního prostředí pro různě zdravotně nebo sociálně znevýhodněné osoby a širokou veřejnost s cílem poskytovat jim možnost pracovního uplatnění, napomáhat jejich integraci do společnosti nebo prostřednictvím vzdělávání a volnočasových aktivit přispívat k jejich vztahu k venkovu a přírodě. V tomto smyslu se jedná o to, aby byly v rámci zemědělského podniku nebo zemědělských činností vytvořeny podmínky, jež umožní zapojení osob se specifickými potřebami do běžných zemědělských činností s cílem zajistit jejich rozvoj a podporu a zlepšit jejich blahobyt*“ (Chovanec, Hudcová, Moudrý 2015).

I když aktivity v rámci sociálního zemědělství jsou velmi různorodé, vždy mají dva společné prvky: jsou úzce spjaty se zemědělskými činnostmi nebo zemědělským podnikem a jsou určeny pro osoby s dočasnými nebo trvalými specifickými potřebami. (Chovanec, Hudcová, Moudrý, 2015)

Přesné charakteristiky sociální farmy jsou velmi obtížné kvůli odlišnostem jednotlivých podniků v oblasti velikosti, zaměření produkce, struktury a způsobu zapojení znevýhodněných osob. Tyto podniky jsou subvencovány Ministerstvem práce a sociálních věcí jako sociální podniky, Ministerstvem zemědělství jako zemědělská výroba a také dalšími subjekty na základě podpůrných projektů a grantů. (České sociální podnikání)

Sociální zemědělství se využívá jako prostředek pro terapii, rehabilitaci, vzdělávání, sociální integraci a integrační zaměstnávání a také poskytování sociálních služeb. To znamená, že sociální zemědělství má za úkol poskytovat nová pracovní místa, vzdělávací aktivity a různé druhy terapií pro širokou škálu osob se specifickými potřebami, přičemž využívá zemědělské činnosti a prostředí farmy. Sociální zemědělství se snaží vytvářet tyto služby za využití dostupných zemědělských zdrojů v daném místě. (Hudcová, Šťastná, Moudrý a Chovanec 2019; Moudrý, Chovanec, Hudcová 2015)

Sociální zemědělství má několik cílů. Prvním z nich je integrační zaměstnávání, což zahrnuje začlenění osob se specifickými potřebami na trh práce, vytváření pracovních míst a poskytování finančních i nefinančních podpor. Druhým cílem je terapie, rehabilitace a aktivizační činnosti, které zahrnují poskytování odborné sociální péče a přípravu na zaměstnání v běžném nebo chráněném režimu. Sociální zemědělství také realizuje soubor sociálních intervencí, které mají terapeutický charakter. Třetím cílem je vzdělávání a další činnosti, které se zabývají rozvojem znalostí a vztahu k venkovu a přírodě. Tyto aktivity jsou navázány na zemědělskou činnost a mohou být jak jednorázové, tak dlouhodobé. Celkově lze říci, že sociální zemědělství nabízí různé služby, pracovní příležitosti a terapeutické aktivity pro osoby se specifickými potřebami za využití zemědělských zdrojů.

Personál sociální farmy má zásadní roli v realizaci cílů a aktivit. Je důležité, aby měl odpovídající odborné vzdělání a zkušenosti v oblasti sociální práce, zemědělství a terapie. Musí být schopen přizpůsobit se potřebám klientů farmy a nabídnout jim individuální přístup a podporu. Dále je nutné dodržovat platnou legislativu, která se vztahuje na poskytování sociálních služeb, pracovní právo a ochranu osobních údajů. To zahrnuje například registraci sociálních služeb, dodržování hygienických norem a zabezpečení bezpečnosti práce. (Hudcová, Šťastná, Moudrý a Chovanec 2019)

2.2 Koncept green care

Sociální zemědělství má své kořeny v konceptu green care, který je jeho nedílnou součástí. Podle definice Elingsové (2012) green care označuje různé aktivity zaměřené na podporu zdraví a péči v přírodním prostředí.

Moudrý, Chovanec a Hudcová (2015) popisují, že koncept green care zahrnuje různorodé aktivity s cílem podporovat lidské blaho a udržení kvality života v úzkém spojení s přírodou. Tyto aktivity mohou být terapeutické, pedagogické, vzdělávací, relaxační, sociálně inkluzivní nebo pracovní a mohou se odehrávat na mnoha místech a způsoby. Nicméně společným jmenovatelem těchto aktivit je lidský kontakt s přírodními prvky a jejich pozitivní vliv na kvalitu lidského života. Nilson (2005 dle Gallis 2013) uvádí několik důvodů, proč je třeba hledat nové a odlišné způsoby péče o zdraví a kvalitu života, které by odpovídaly na současné výzvy společnosti.

Upozorňuje na nárůst civilizačních onemocnění souvisejících s moderním životním stylem a uvádí faktory, které k tomu přispívají. Sedavé zaměstnání, nedostatek tělesné aktivity, zvýšený stres a nevhodná léčebná péče jsou jen některé z faktorů, které mají negativní dopad na lidské zdraví. Autor textu, Nilson, zdůrazňuje důležitost hledání nových přístupů v péči o zdraví a kvalitu života. Tyto nové přístupy by měly reagovat na novodobé problémy společnosti a poskytovat alternativní cesty prevence nemoci a podpory zdraví. Nilson také poukazuje na potřebu přechodu od ústavní péče k péči ve společnosti pro lidi s postižením a chronickými onemocněními, kteří tak požadují větší míru sociální inkluze. (Nilson 2005 dle Gallis 2013)

WHO definuje zdraví jako „stav úplné fyzické, duševní a sociální pohody, nikoli pouze nepřítomnost nemoci či vady.“ Faktory ovlivňující zdraví jsou sociální, ekonomické, fyzické a individuální. Mezi sociálně-ekonomické faktory patří chudoba, rodinná situace, nezaměstnanost a nevhodné bydlení. Green care spojuje zemědělskou a sociální péči za využití přírodních prvků pro terapeutické intervence, které podporují komplexní zdraví. Kombinuje disciplíny jako zoologie, zahradnictví, zemědělství, lesnictví, krajinnou ekologii, krajinnou architekturu, zemědělskou a venkovskou ekonomiku, medicínu, psychiatrii, psychologii, ergoterapii, vzdělávání a politologii. Důležitá je účast zemědělců, zemědělských organizací, sociálních pracovníků, tvůrců

politik a dalších organizací. Green care není jen kombinace různých intervencí, ale spíše filozofie a strategie využívající vzájemnou podporu přírody a člověka k pozitivnímu vlivu na zdraví a blahobyt lidí. (Gallis 2013)

2.3 Sociální farma

V České republice existuje mnoho hospodářství a statků, z nichž některé mohou být označeny jako *sociální farmy*. Tyto zemědělské usedlosti prosazují myšlenky sociálního zemědělství a aktivně je využívají.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR tyto statky považuje za podpůrná zařízení pro sociálně vyloučené jedince. Na sociálních farmách mohou lidé najít podporu, rehabilitaci, pracovní uplatnění a další výhody. Navíc zde mohou získat nové dovednosti, poznatky a zkušenosti v příjemném prostředí a ve společnosti ostatních lidí. Aby farma mohla být označena jako sociální farma, musí splňovat kritéria stanovená Ministerstvem zemědělství ČR a být zapsána pod Asociací sociálního zemědělství, která shromažďuje fyzické i právnické osoby angažované v sociálních aspektech rozvoje venkova a zemědělství a podporuje je v jejich činnostech. Mezi členy asociace patří například zemědělci, zpracovatelé, poskytovatelé sociálních služeb, zástupci vzdělávání, spotřebitelé a partneři sociálního zemědělství. (MPSV)

2.4 Typologie sociálních farem

Existuje mnoho způsobů, jak rozdělit farmy nebo podniky spojené s konceptem sociálního zemědělství, například podle počtu zaměstnanců, způsobu hospodaření, financování, velikosti podniku, vzniku a dalších aspektů. Nicméně důležitým faktorem je, jakým způsobem jednotlivé subjekty chtějí přispět společnosti v rámci sociálního zemědělství a jaké jsou jejich cíle (Moudrý a kol., 2015).

Farmy lze tedy rozdělit do tří základních skupin podle svého zaměření. První skupinu tvoří subjekty, které se zaměřují na integraci osob zpět na trh práce, a proto jsou cílovou skupinou všechny osoby, které jsou na trhu práce znevýhodněné. Druhou skupinu tvoří subjekty, které poskytují různé sociální služby, péči, rehabilitaci a terapii, s cílem udržet nebo zlepšit duševní nebo fyzický stav klienta, a jejich hlavním cílem není integrace na trh práce. Poslední třetí skupinou jsou subjekty, které se zaměřují na vzdělávání a jejich cílovou skupinou jsou převážně děti a široká veřejnost. Tyto subjekty nabízejí vzdělávací programy a aktivity s cílem poskytnout zkušenost ze života na farmě, přiblížit zemědělské činnosti, práci a péči se zvířaty a podobně (Hudcová, 2020).

V České republice se tyto tři skupiny subjektů sociálního zemědělství vzájemně kombinují a prolínají, přičemž nejčastější jsou podniky nebo farmy druhé skupiny. Je

však důležité zmínit zásadní rozdíly mezi subjekty sociálního zemědělství v závislosti na jejich původním zaměření. Subjekty, které byly původně zemědělskými podniky a později přidaly nabídku sociálních služeb a pedagogických aktivit, se mohou lišit a projevit se odlišně v organizaci i v míře zemědělských činností, které jsou stále prioritou, na rozdíl od subjektů, které byly sociálními podniky a přidaly zemědělskou složku. V takových podnicích má zemědělství obvykle charakter doplňkové činnosti.

2.5 Aktéři a cílové skupiny sociálních farem

Moudrý (2015) definuje hlavní aktéry, kteří se podílejí na sociálním zemědělství. První z nich je zemědělec jako podnikatel v zemědělství podle Zákona č. 252/1997 Sb., který provozuje zemědělskou výrobu jako samostatnou a soustavnou činnost a umožňuje zdravotně a sociálně znevýhodněným osobám spolupodílet se na běžných činnostech zemědělské farmy.

Dále registrovaný poskytovatel sociálních služeb podle Zákona č. 108/2006 Sb., který představuje nositele odborných znalostí a kompetencí spojených s cílovou skupinou, kterým služby poskytuje nebo může vytvářet podmínky pro realizaci sociálního zemědělství v rámci poskytované služby.

Sociální pracovník vstupující jako prostředník mezi zaměstnavatelem (zemědělcem) a klientem (osobou vyžadující specifický přístup) a jeho sociálním zázemím (např. rodinou), jehož úkolem je navrhovat zlepšení životních podmínek klienta a řešení situace klienta v souladu s principy sociální práce.

Realizátor projektů ESIF, který nejčastěji představuje právnickou osobu, která realizuje daný projekt a naplňuje jeho cíle, finančně realizuje veškerou činnost spojenou s projektem. Pokud na jednom projektu spolupracuje více stran, jedná se o partnerské projekty.

Sociální podnik, který vytváří pracovní příležitosti pro cílové skupiny sociálního zaměstnávání na základě zemědělských činností a může poskytovat i různé druhy podpory.

Nestátní neziskové organizace, které svými aktivitami naplňují cíl sociálního zemědělství pro širokou veřejnost (děti, mládež, dospělí, seniory) především v oblasti vzdělávání a ostatních činnostech, především na venkově a v příměstských oblastech, úzce navázaných na zemědělskou farmu.

Lokální samospráva (města a obce, kraje) jsou odpovědné za zřizování a koordinaci sociálních služeb na místní úrovni a vytváření komunitních a strategických plánů pro rozvoj daného místa (Chovanec, Hudcová, Moudrý, 2019).

Pro účely sociálního zemědělství je důležité definovat **cílové skupiny** osob, pro které je tato činnost relevantní a pro které jsou dostupné různé formy podpory. Tyto skupiny jsou určeny na základě právního rámce, který popisuje různé formy péče, služeb

a finanční podpory. Mezi cílové skupiny sociálního zemědělství patří osoby se zdravotním postižením, osoby dlouhodobě evidované uchazeče o zaměstnání, uchazeče do 25 let věku včetně absolventů škol bez praxe, uchazeče pečující o dítě do 10 let věku, uchazeče starší 50 let věku, rodiče vracející se z mateřské nebo rodičovské dovolené, uchazeče s důvodným předpokladem dlouhodobé evidence a osoby, kterým je potřeba věnovat zvýšenou péči z jiného důvodu bránícího jejich vstupu na volný trh práce, např. kvůli riziku sociální exkluze z důvodu trvalé nezaměstnanosti. Tento bližší popis cílových skupin pomáhá při orientaci v možnostech získávání finanční a nefinanční podpory od státu a přibližuje vztah k jednotlivým aktérům sociálního zemědělství.

Sociální zemědělství skrze své aktivity a činnosti v oblasti zemědělství nabízí vhodné prostředí a zázemí pro zdravotně či sociálně znevýhodněné osoby, ale také pro širokou veřejnost. Je to nástroj inkluze, pracovní integrace, rehabilitace, terapie a vzdělávání, který pokrývá širokou škálu cílových skupin s různorodými specifickými potřebami, buď dočasnými nebo trvalými, s cílem zlepšit nebo udržet jejich stav. Tyto cílové skupiny se liší podle různých typů sociálních služeb, které jsou poskytovány na farmách nebo podniku. Některé sociální farmy se také zaměřují pouze na vybrané cílové skupiny (Hudcová, 2015).

Aktivity cílových skupin se odvíjejí od jejich zařazení a mohou být rozděleny do tří skupin, avšak v praxi se tyto skupiny aktivit navzájem prolínají. První skupinou je *integrační zaměstnávání*, kdy jsou osoby z cílových skupin zaměstnávány skrze různé pracovní poměry. Obvykle tito lidé projdou nejprve pracovní terapií či rehabilitací a poté získají pracovní poměr. Druhou skupinou jsou *sociální a terapeutické služby*, které jsou poskytovány na sociálních farmách pod dohledem registrovaného poskytovatele sociálních služeb. Tyto služby jsou poskytovány bezplatně a s řádnou indikací. V České republice lze nalézt také různé druhy terapií za komerční cenu (např. animoterapie, zoorehabilitace), avšak tyto aktivity nepodléhají žádným indikacím. Třetí skupina aktivit představuje *vzdělávání a ostatní činnosti*, kdy se jedná zejména o jednorázové návštěvy farmy za účelem poznání nebo představení života na venkově a nejde tedy o terapeutické účely v dlouhodobé spolupráci. Nicméně tato skupina aktivit je nejvíce nejasně definovatelná (Moudrý a kol., 2015).

2.6 Sociální zemědělství v zahraničí

Zahraniční subjekty spojují sociální zemědělství s inovativními činnostmi, které podporují konkurenceschopnost výroby a reagují na rostoucí potřeby obyvatel z hlediska sociálního, ekonomického a environmentálního. Sociální zemědělství je inovativním modelem územního, participativního, relaxačního a komunitního rozvoje, který se zaměřuje na inkluzivní, udržitelnou, spravedlivou a podporující společnost. Tento model využívá zemědělských zdrojů pro realizaci cest sociálně-pracovní integrace, terapii,

poskytování služeb pro děti, pro aktivní stárnutí a pro specifické potřeby osob v daném místě. Sociální zemědělství je spojení zemědělské produkce se zdravím, ekosystémem a sociálními službami, které propojuje subjekty v daném území.

Podle Nicolosi (2021) se jedná o aktivitu, která spojuje zemědělce, pracovníky v sociální oblasti, zdravotnický personál, znevýhodněné osoby, místní komunity a veřejné správce. Evropský hospodářský a sociální výbor (2013) chápe sociální zemědělství jako inovativní přístup, který spojuje víceúčelové zemědělství a sociální služby/zdravotní péči na místní úrovni. Sociální zemědělství přispívá k realizaci zemědělské produkce pro blaho, prosperitu a sociální integraci lidí se zvláštními potřebami.

Evropský hospodářský a sociální výbor (2013) zdůrazňuje, že pro rozvoj sociálního zemědělství v celé Evropě je potřeba příznivého prostředí, většího zapojení občanské společnosti a rozvoje spolupráce mezi různými oblastmi, např. zdravotnictvím, správou sociálních věcí, zemědělstvím, politikou zaměstnanosti na úrovni evropské, národní, regionální a místní. Sociální zemědělství by mělo být cíleně podporováno ze strany veřejných orgánů, aby byla zajištěna jeho udržitelnost.

Rozvoj sociálního zemědělství v Evropě začal koncem minulého století a od té doby získává stále větší podporu. Je vnímáno jako příležitost pro udržitelnost zemědělských subjektů, a to díky svým přínosům v péči o zranitelné osoby, sociální integraci, zvyšování kompetencí a rozvoji venkova. I když počet sociálních farem v poslední době roste, stále tvoří méně než 1 % ze všech zemědělských farem.

V Evropě jsou mezi jednotlivými zeměmi pozorovány různé odlišnosti, které jsou mj. ovlivněny historií, kulturou, krajinou a životními podmínkami. Nicméně existují tři přístupy k sociálnímu zemědělství, a to v blízkosti institucí (Německo, Francie, Irsko, Slovinsko), soukromému sektoru (Nizozemí, Belgie) nebo kombinaci obou (Itálie). V Nizozemsku byl růst sociálního zemědělství podpořen zejména rodinnými farmami, které byly historicky zachovány a nesloučeny v době kolektivizace. Lidé zde pracují na zemědělských činnostech i na sociálně pracovních aktivitách. V současné době jsou sociální farmy regulovány pravidly a podléhají kontrolám kvality. Financování je systémové. (Příručka pro zemědělce a veřejnou správu v oblasti podpory a realizace sociálního zemědělství v ČR, 2019)

Různé evropské země se liší i v otázce finančních zdrojů. V Itálii a Francii jsou finance získávány z veřejných projektů nebo z dobrovolných příspěvků. V Itálii navíc vznikají sociální družstva. V Německu, Irsku a Slovinsku jsou finance čerpány z veřejných fondů. Rakousko podporuje koncept sociálního zemědělství ze státních zdrojů, zejména v alpských oblastech, kde se stále využívá manuální práce a zachování venkovského rázu je považováno za klíčové pro udržitelnost zemědělství a ekologii (Milestad a Hadatsch 2003).

V evropských zemích se v oblasti sociálního zemědělství setkáváme s rozdílnými legislativními podmínkami. V některých zemích už byly přijaty právní normy ve formě

zákonů o sociálním zemědělství, ovšem obsah těchto ustanovení se v každé zemi liší. V jiných zemích zatím tyto dokumenty neexistují nebo jsou teprve připravovány (Hudcová, Moudrý 2018).

Význam sociálního zemědělství, jako jsou zlepšení zdraví obyvatel, zvyšování jejich kvality života a snižování nákladů na zdravotnictví, by měl být brán v úvahu na úrovni orgánů EU i na národní úrovni. Je důležité ocenit přidanou hodnotu tohoto odvětví a zajistit vhodné podmínky pro jeho rozvoj s podporou politických reprezentací a správních orgánů na všech úrovních a ve všech evropských zemích (Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru, 2013).

2.7 Sociální zemědělství v České republice

V České republice se praktikuje sociální zemědělství již poměrně dlouho. Podpora intenzivity tohoto konceptu byla historicky spojena s vnímáním potřeb společnosti v daném období a také s měnící se podobou zemědělství. Například v době, kdy docházelo ke scelování do velkých farem, při rozvoji mechanizace v minulém století a snižování potřeby lidské práce v tomto sektoru, byla úměrně snižována i intenzita sociálních přínosů pro zranitelné osoby. K obratu došlo v devadesátých letech minulého století, kdy byl opuštěn koncept scelování a sociální zemědělství začalo být opět vnímáno jako důležitá součást života obyvatel, zejména ve venkovských a příměstských oblastech. Byly čerpány pozitivní zkušenosti ze zahraničí. Větší rozvoj sociálního zemědělství v České republice je však zaznamenán teprve v nedávném období. Zaznamenává se zvyšující se podpora vedoucí k rozvoji tohoto konceptu. Na webových stránkách podporujících organizací jsou uvedeny například metodiky pro začínající farmáře, workshopy pro sdílení informací nebo například mapy zapojených farem. Některé farmy jsou zapojeny do aktivit, které prohlubují pozitivní vnímání konceptu sociálního zemědělství, například dny otevřených dveří, ale jsou zde pořádány i kulturní a společenské aktivity, jako například dožínky apod. (Sociální zemědělství 2021).

Sociální zemědělství v České republice se nachází stále v počátcích. Průkopnickou roli sehrály tzv. chráněné dílny, které byly založeny tehdejším občanským sdružením, dnes organizací POMOC Týn nad Vltavou. Podle dostupných informací je v České republice registrováno zhruba 36 farem a podniků, které se hlásí ke konceptu sociálního zemědělství a jsou uvedeny na portálu Asociace sociálního zemědělství.

Studie z roku 2017 ukazuje na značně vyšší počet subjektů, a to okolo 100 subjektů v České republice, které mohou být zařazeny do kategorie sociálního zemědělství a přibližně 40 farem z celkového počtu tuto koncepci již oficiálně a prakticky přijalo (Moudrý a kol., 2017).

2.8 Sociální ekonomika

Sociální zemědělství může být chápáno také jako prostředek sociální ekonomiky, která propojuje ekonomické aktivity se sociálními nebo environmentálními cíli v dané lokalitě. Tato oblast se profiluje jako součást národního hospodářství, vedle trhu a veřejného sektoru, s cílem aktivně reagovat na konkrétní problémy a potřeby občanů v dané oblasti, jako je například sociální exkluze a nezaměstnanost. Sociální ekonomika musí zároveň splňovat určité podmínky, jako je spoluúčast, demokratické řízení a ohled na udržitelnost životního prostředí. Pokud komerční zemědělská farma splňuje výše uvedené podmínky, může být považována za místo pracovní integrace pro osoby znevýhodněné na trhu práce a stát se integrovaným sociálním podnikem, i když nemusí splňovat všechny podmínky sociálního podnikání, jak je vymežováno v připravovaném českém zákoně o sociálním podnikání. Podobně sociální zemědělství na menších rodinných farmách splňuje environmentální aspekt sociální ekonomiky, protože tyto farmy automaticky dbají na udržitelnost rozvoje a životního prostředí. (Dohnalová 2012; Hudcová 2016)

Sociální ekonomika úzce souvisí s oblastí sociální politiky, která se zabývá zmírňováním sociální tvrdosti a konkurence, které jsou spojeny s tržním hospodářstvím. Politika zaměstnanosti, sociálního pojištění a sociální pomoci jsou hlavními prvky této oblasti. Aktivní sociální politika se od pasivní sociální politiky liší tím, že se zaměřuje na zlepšování sociálního statusu lidí a vyžaduje spolupráci a iniciativu ze strany příjemců pomoci (Hindls, 2003).

Sociální ekonomika se propojuje s vládními politikami zaměstnanosti, soudržnosti a regionálního rozvoje, přičemž hlavním cílem je zajistit propojení ekonomických aktivit se sociálními potřebami a vytvořit vzájemnou závislost mezi ekonomickými a sociálními otázkami. Různorodé typy organizací ziskového i neziskového charakteru, jako jsou sociální družstva, charity a diakonie, firmy zaměstnávající pracovníky s horším uplatněním na trhu práce a nestátní neziskové organizace poskytující sociální služby, jsou začleněny do sociální ekonomiky (Halásková, 2008).

Sociální ekonomika má na evropské úrovni stále větší význam v tržním hospodářství a spolupracuje s ním. Jejím cílem není pouze rozvoj a zisk, ale přispění k obecnému zájmu, sociální soudržnosti a blahobytu společnosti. Sociální podniky naplňují sociální poslání a jako hlavní kritérium pro jejich posuzování se určuje dopad jejich poslání. V některých zemích, jako jsou Španělsko, Francie, Portugalsko, Belgie a Lucembursko, je pojem sociální ekonomika významný a respektován ze strany veřejných orgánů a na akademické a vědecké půdě (Recent Evolutions of the Social Economy in the European Union: Executive summary, 2017).

Na sociální ekonomiku lze nahlížet jako na tzv. ekonomickou alternativu. Pojem ekonomických alternativ zahrnuje velmi pestrou a různorodou škálu organizací, skupin,

podniků či jednotlivých projektů. V zahraniční literatuře se setkáváme s pojmy jako „*ekologické a sociální alternativy*“ či „*eko-sociální podniky*“, „*sociální a solidární ekonomika*“, „*komunitní ekonomika*“ či pouze „*alternativy*“. S těmito alternativami se částečně kryjí i pojmy „*sociální ekonomika*“ a „*sociální podnikání*“ (Katedra environmentálních studií 2016). Všechny takové organizace často vznikají, z iniciativy skupiny lidí, jejichž cílem je uspokojit nějakou potřebu, buď svou vlastní či sociálně vyloučené skupiny, či místního společenství, ale i celé společnosti. Jejich hlavním cílem není zisk, i když ho mohou dosahovat, ale spíše aktivita, kterou provozují. Ekonomické alternativy mají často demokratickou strukturu řízení, ať už formální nebo neformální, snaží se podporovat místní zaměstnanost, produkci, spotřebu, sdílení a tvořivost (Katedra environmentálních studií 2016).

Pod oblast ekonomických alternativ lze zahrnout sociální podniky. Od ekonomických alternativ se však odlišují především jasnou definicí a užším vymezením. V České republice je sociální podnikání vymezeno definicí Tematické sítě pro sociální ekonomiku (TESSEA 2017): „*Sociální podnikání jsou podnikatelské aktivity prospívající společnosti a životnímu prostředí. Hraje důležitou roli v místním rozvoji a často vytváří pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním. Zisk je z větší části použit pro další rozvoj sociálního podniku. Pro sociální podnik je stejně důležité dosahování zisku i zvýšení veřejného prospěchu.*“ Jednou z možností sociálního podniku může být právě sociální zemědělství, které propojuje oblast sociálního podnikání se zemědělstvím. Sociální zemědělství se jeví pro Elišku Hudcovou (2016) jako integrální součást sociálního podnikání, i když v české odborné literatuře bývá tato souvislost zmiňována zatím pouze ojediněle. Pro lidi, kteří mají určité potíže při hledání práce, by mohlo zemědělství a potažmo práce na venkově znamenat určitou šanci, jak nalézt pracovní uplatnění. Hudcová (2016)

S obtížným zaměstnáváním se v České republice potýkají i rodiny, respektive rodiče. V České republice mají rodiče poměrně špatné možnosti kombinovat pracovní a rodinný život. Nedostatek pracovní flexibility vstřícné k potřebám a famililisticky orientovaná rodinná politika usilující o to, aby žena zůstávala s dítětem dlouhou dobu v domácnosti způsobili, že v současné době má mateřství negativní dopad na konkurenční schopnost žen na trhu práce, na jejich ohroženost nezaměstnaností a na jejich aktivitu na pracovním trhu. (Křížková, Dudová, Hašková a kol. 2008) Fungující pracovní trh je pro rodinu důležitý i v rovině sociologické a psychologické. Pracovní vazby v zaměstnání jsou zdrojem identity jedince. Podle nich si člověk uspořádává svou životní dráhu a modeluje podle nich své ekonomické chování vůči světu (Hubinková, 2005). Zaměstnání určuje společenský vzestup, zatímco nezaměstnanost je ztráta jak současného statusu, tak možných budoucích pracovních příležitostí. Při dlouhodobé nezaměstnanosti dochází i ke ztrátě lidského kapitálu. Není tedy překvapivé, že matky, které investovaly do svého vzdělání, nechtějí přijít o kontakt se svým placeným zaměstnáním. Např. částečný

pracovní úvazek poskytuje matkám, resp. rodině nejen dodatečné peníze, ale má vliv i na jejich psychickou pohodu, která je pro rodinné soužití důležitá. Duševní stav člověka totiž působí i na druhé. Výhoda zkrácených pracovních úvazků je v tom, že umožňují do jisté míry sladit práci a rodinu. Rodič se tedy nemusí rezolutně rozhodnout mezi kariérou a dětmi. (Hubinková, 2005)

V této oblasti vidím možnost účinného propojení sociální farmy s potřebami rodin v rámci sociální ekonomiky.

Sociální zemědělství spojuje produkci, ochranu přírody, rozvoj rekreačního potenciálu a sociální funkce a zaměřuje se na integraci lidí vyloučených ze společnosti. Se sociálním zemědělstvím úzce souvisí pojem green care. Green care spojuje aktivity podporující zdraví a péči v přírodním prostředí. Existuje několik skupin farem spojených s konceptem sociálního zemědělství. Mezi hlavní aktéry patří zemědělec, poskytovatel sociálních služeb, sociální pracovník, realizátor projektů ESIF, sociální podnik a nestátní neziskové organizace. V ČR je 36 farem a podniků, které se hlásí ke konceptu sociálního zemědělství. Sociální ekonomika, na jejíchž principech mohou sociální farmy fungovat, a které přímo souvisí s otázkou rodiny, se snaží propojit ekonomické aktivity se sociálními potřebami a vytvořit vzájemnou závislost mezi ekonomickými a sociálními otázkami.

3 Sociální práce s rodinou

Pro spojení sociálního zemědělství a práce s rodinou je podstatné definovat základní východiska práce s rodinou, na které navazují samotné možnosti tohoto propojení. V této kapitole je obsažen popis sociální práce s rodinou a její součásti – rodinné terapie. Konkrétně tato část práce popisuje, jakým způsobem je dle různých autorů vnímána sociální práce s rodinou v souvislosti s rodinou terapií, a jak je na tuto problematiku nahlíženo v českém prostředí. Dále se tato kapitola bude věnovat tématu práce s rodinou v rámci sociálního zemědělství.

Matoušek a Pazlarová (2014) definují rodinu jako „*univerzální fenomén všech lidských společností*“. Struktura a fungování rodiny jsou přímo spojeny s tím, jak je společnost strukturována a jak funguje. Pro dnešní postmoderní společnost, která podporuje individualismus a orientaci na úspěch, je typická malá a proměnlivá rodina. Podle Matouška (2003) je rodina jedinečnou a nenahraditelnou institucí. Dítě nemůže získat základní pocit jistoty bez jistoty v blízkých lidech, a to platí i pro osvojování žádoucích dovedností, postojů a hodnotové orientace. Od pradávna byla rodina prvním a mnohdy jediným zdrojem podpory.

Rodinu můžeme hodnotit z různých hledisek. Z hlediska právního je rodina společenství, které je založeno na právních vztazích vycházejících ze zákona o rodině. Z biologického hlediska jsou členové rodiny ty osoby, které k sobě vážou biologické vztahy. Sociologický pohled na rodinu vnímá ji jako „*domácnost, tzn. společenství osob, které sdílí společný prostor a společně naplňují své potřeby*“. Psychologické hledisko staví na tom, že „*rodinu si jedinec určuje a definuje sám na základě toho, co považuje za rodinu a které osoby považuje za sobě blízké.*“ (Pemová, Ptáček 2012).

Podle Matouška a Pazlarové (2014) nelze jednoznačně definovat pojem rodina. V našem typu společnosti mluvíme spíše o rodinném soužití, kde jádrem tohoto soužití je citová vazba mezi dospělými. Partnerství může být mezi dospělými opačného i stejného pohlaví, ale existují i rodinná soužití, kde jeden dospělý žije s dítětem nebo dětmi pouze na základě rodičovství. Podle Matouška a Pazlarové můžeme rodičovské pouto pokládat za významnější než partnerství. V současnosti existuje mnoho forem rodinného soužití zahrnující všechny myslitelné kombinace biologického příbuzenství, legalizovaných i nelegalizovaných vztahů mezi dospělými i mezi dospělými a dětmi nebo mezi samotnými dětmi, a proto tradiční pojem rodina nutně dostává široký a neostrý význam.

Podle Matouška (2008) můžeme rodinu vnímat v užším pojetí jako skupinu lidí spojenou pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků, jako je sňatek nebo adopce. V širším pojetí, které se rozšiřuje v USA a v některých státech EU, můžeme rodinou považovat i skupinu lidí, kteří se jako rodina deklarují na základě vzájemné náklonnosti.

Jak již bylo řečeno, definování rodiny není jednoduché. Matoušek (2014) také zdůrazňuje, že rodina nemusí být nutně legalizovaným svazkem, ale může se jednat o společenství lidí, kteří se cítí být rodinou. Například homosexuální pár může vnímat sama sebe jako rodinu. Jelikož rodina představuje základní jednotku společnosti, sociální práce s rodinami patří mezi nejvýznamnější oblasti sociální práce. Tato práce se realizuje prostřednictvím sociálních služeb, které zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. (zákon č. 108/ 2006 Sb.)

3.1 Sociální práce s rodinou a rodinná terapie

Prevendárová (1998) se zabývá hledáním hranice mezi rodinnou terapií a jinými formami práce s rodinou, jako jsou rodinné poradenství a sociální práce s rodinou. Podle ní se cílem rodinné terapie stává restrukturalizace rodiny, změna vztahů a komunikace v rámci rodiny. Terapie se soustředí na „*patologicky narušené*“ a „*dysfunkční*“ rodiny, a prostřednictvím terapeutických intervencí narušuje existující rodinný systém. Naopak sociální práce s rodinou a rodinné poradenství se snaží odstranit nebo zmírnit těžkosti v rodině a optimalizovat situaci každého člena rodiny, a to zejména u relativně zdravých a „*nenarušených*“ rodin. Zde se soustředí na posílení rodinného systému. Sociální práce s rodinou se nezaměřuje pouze na podporu rodiny jako celku, ale také na podporu jednotlivých klientů v rámci rodiny a změnu prostředí rodiny.

Shulman (1999) popisuje rozdíl mezi sociální prací s rodinou a rodinnou terapií na základě „*intenzity a hloubky*“ práce s rodinou. Sociální pracovník se zabývá tzv. normativními, běžnými krizemi v rodině, kdy je rodina relativně zdravá a potřebuje podporu sociálního pracovníka k překonání těžkého období. Sociální pracovník rodinu posiluje, ale nenarušuje existující rodinný systém. Na druhou stranu rodinný terapeut provádí intenzivnější práci s rodinou, která prožívá hlubší a vážnější krizi.

Autoři se zásadně dělí o dva různé pohledy na sociální práci s rodinou: Rodinná terapie je součástí sociální práce s rodinou, nebo rodinná terapie a sociální práce s rodinou jsou dvě vedle sebe existující, ale odlišné disciplíny, které se mohou vzájemně ovlivňovat.

3.1.1 Rodinná terapie jako součást sociální práce s rodinou

Autoři Morales a Sheafor (2004) se přiklánějí k prvnímu pohledu na sociální práci s rodinou a rozdělují ji do tří kategorií: rodinné poradenství, rodinné životní vzdělávání a rodinné plánování.

V rámci rodinného poradenství rozlišují tři složky práce s rodinou: rodinnou případovou práci, rodinnou skupinovou práci a rodinnou terapii.

Rodinné životní vzdělávání se zaměřuje na učení se o mezilidských, rodinných a sexuálních vztazích, s cílem především na prevenci a na spokojenější život.

Rodinné plánování se věnuje pomoci rodině s plánováním rodičovství a respektuje potřeby všech členů rodiny.

Další autor, Zastrow (2003), rozděluje sociální práci s rodinou na dvě oblasti: rodinné hodnocení a rodinnou terapii. Rodinnou terapii chápe jako jednu ze služeb nabízeným rodinám, pojmenovanou někdy jako rodinné poradenství. Tuto formu terapie definuje jako podmnožinu skupinové terapie

I Constable a Lee (2004) nerozlišují mezi sociální prací s rodinou a rodinnou terapií. Cílem sociální práce s rodinou je podle nich jednak pomoci rodině obnovit vzájemné vztahy a zároveň pracovat s širším institucionálním kontextem tak, aby instituce byly schopny pomoci rodině plnit její funkce (Constable, Lee, 2004). Sociální práce s rodinou zahrnuje práci s jednotlivci v rodině, s páry, s celou rodinnou jednotkou a s prostředím rodiny, včetně sociálních institucí. Sociální pracovník se pohybuje uprostřed interakcí jednotlivců v rodině a interakcí rodiny s prostředím. Zaměřuje se na změnu ve vztahu jednotlivce k sobě samému, na změnu vzájemných vztahů v rodině a na změnu vztahů rodiny s jejím prostředím.

Dle těchto autorů existují dva prolínající se typy sociální práce s rodinou:

a. Interní sociální práce s rodinou

Sociální pracovník pracuje s vývojovými úkoly rodiny, vazbami mezi členy rodiny, se schopností členů rodiny a rodiny jako celku zvládat a vyrovnávat se s vývojovými úkoly, potřebami a tlaky. Tento typ sociální práce s rodinou zahrnuje i rodinnou terapii, tedy intervenci zaměřenou na změnu struktury rodinných vzorců.

b. Externí sociální práce s rodinou

Sociální pracovník se zabývá vztahy rodiny s jejím prostředím a s různými sociálními institucemi (např. školou, systémem sociální a zdravotní péče, právním systémem apod.) (Constable, Lee, 2004).

3.1.2 Rodinná terapie a sociální práce s rodinou jako dvě samostatné disciplíny

K druhému pohledu se přiklání Shulman se k druhému pohledu přiklání a rozděluje sociální práci s rodinou do dvou kategorií (Shulman, 1999)

Podpůrná práce s rodinou a rodinné poradenství – „*Family support work*“; „*Family counseling*“ - tato orientace sociální práce s rodinou se zaměřuje na poskytování pomoci relativně zdravým rodinám, které se ocitly v obtížné situaci (např. při narození prvorozeného dítěte). Sociální pracovník se snaží posílit rodinný systém.

Práce s rodinou v praxi – „*Problem-centered family practice*” - tato orientace sociální práce s rodinou pomáhá rodinám prostřednictvím různých služeb sociální práce, které jsou závislé na konkrétní instituci. V popředí je zpravidla problém jednoho člena rodiny.

Reid (1985) kritizuje označování sociální práce s rodinou jako "terapie" a zdůrazňuje potřebu odlišit ji od příbuzných oborů včetně rodinné terapie. Přesto však uznává pozitivní vliv hnutí rodinné terapie na teorii sociální práce s rodinou a hovoří o přizpůsobení přístupů a metod rodinné terapie pro použití jako vhodných teoretických základů v sociální práci s rodinou. Shulman (1999) také nepovažuje rodinnou terapii za totožnou se sociální prací s rodinou, ale hodnotí teorie a koncepty rodinné terapie jako relevantní teoretická východiska, která lze využít v sociální práci s rodinou. Podle Shulmana (1999) tyto teorie rodinné terapie pomáhají sociálním pracovníkům lépe porozumět rodinným dynamikám a vybrat si strategii řešení. Sociální práce s rodinou může přijmout užitečné koncepty a techniky z rodinné terapie, avšak podle Shulmana (1999) není v praxi úkolem sociálního pracovníka provádět rodinnou terapii.

3.1.3 Sociální práce s rodinou a rodinná terapie v českém prostředí

Teoretická východiska rodinné terapie se ukazují jako klíčové pro českou sociální práci s rodinou. Podle Gjuričové a Kubičky (2009) patří rodinná terapie spíše do oblasti myšlení než psychoterapie. Tento přístup mohou používat i sociální pracovníci, kteří mohou přizpůsobit teoretická východiska rodinné terapie svým potřebám v různých kontextech práce s rodinou, jak Navrátil (2001) nebo Matoušek (2008) zdůrazňují. Analýza teorií sociální práce podle Payneho (2005) ukazuje, že teoretická východiska rodinné terapie odpovídají principům reflexivně-terapeutické sociální práce.

V českém kontextu není vhodné považovat sociální práci s rodinou za psychoterapeutickou činnost a plně integrovat rodinnou terapii do praxe sociálních pracovníků, protože to neodpovídá cílům a posláním sociální práce, vymezení a působnosti sociálních pracovníků a předmětu jejich činnosti. Navrátil (2003) považuje za důležité vymezit sociální práci vůči psychoterapeutickým a psychologickým aktivitám a zdůrazňuje, že sociální práce pomáhá klientům zvládat vnější tlaky prostředí a zároveň posiluje jejich vnitřní rovnováhu. Specht (Compton, Galaway, 1999) popisuje rozdíl mezi sociální prací a psychoterapií jako odlišné poslání dané disciplíny. Sociální práce se zabývá sociálními problémy a jejich řešením, zatímco psychoterapie se zaměřuje na vnitřní tenze klienta.

V českých podmínkách se sociální práce s rodinou a rodinná terapie mohou prolínat a je těžké mezi nimi najít jasné rozdíly. Existují však oblasti zájmu, které jsou typické pro obě disciplíny. Sociální práce s rodinou se soustředí na interakce mezi rodinou a jejím prostředím a na podporu sociálního fungování rodiny, zatímco rodinná terapie se

primárně zaměřuje na změnu rodinného systému. V novějších konceptech rodinné terapie se však orientace na prostředí rodiny objevuje, ale rodinní terapeuti odkazují na vliv sociální práce v této oblasti. (Navrátil 2001; Kratochvíl 2009)

V oblasti sociální práce s rodinami a rodinné terapie se v České republice mohou oblasti působnosti překrývat, ale existují rámcová odlišení. Rodinní terapeuti se obvykle specializují na poradenství pro rodiny, manželské a mezilidské vztahy, pracují v psychiatrických léčebnách, pedagogicko-psychologických poradnách a v privátních ordinacích. (Matoušek, 2008; Langmeier, Balcar, Špitz, 2000) V ČR neexistuje zákonná úprava pro provádění psychoterapie, ale psychoterapii provádí kvalifikované osoby s příslušným vzděláním a speciálním výcvikem, obvykle lékaři a kliničtí psychologové. (Langmeier, Balcar, Špitz, 2000)

Působnost sociálních pracovníků orientovaných na práci s rodinami je typicky v kontextu organizací poskytujících sociální služby a v kontextu sociálně-právní ochrany dětí. Sociální práce s rodinami se často vykonává v terénu a přirozeném prostředí rodin. Zákon o sociálních službách reguluje odbornou způsobilost pro vykonávání profese sociálního pracovníka, a v případě působení v oblastech, které podléhají Zákonu o sociálně-právní ochraně dětí, jsou požadavky na odbornou způsobilost stanoveny tímto zákonem.

V oblasti práce s rodinou v českém prostředí je specifickou doménou sociální právní ochrana dětí a mládeže, což je charakteristické pro činnost sociálních pracovníků. Ti převážně působí na odborech sociálních věcí a odděleních sociálně-právní ochrany, kde mají povinnost chránit dítě a pracovat s jeho rodinou podle zákona. V tomto kontextu jsou sociální pracovníci oprávněni používat kontrolní působení ve vztahu k rodině, a mohou provádět sociální šetření v domácnosti rodiny i v prostředí rodiny bez souhlasu a dohody s rodinou. Navíc mohou dávat soudu návrhy na opatření, která mohou výrazně ovlivnit život rodiny. Rodiče jsou povinni spolupracovat s pracovníky OSPOD (Oddělení sociálně-právní ochrany dětí) v souvislosti s ochranou dítěte. Rodinná terapie je nejčastěji poskytována rodinám, které se dobrovolně rozhodnou participovat na terapii. Je důležité, aby rodina měla motivaci a zájem o spolupráci, což je předpokladem vzájemné spolupráce (Langmeier, Balcar, Špitz, 2000).

3.2 Práce s rodinou v rámci sociálního zemědělství

Sociální zemědělství může být velmi účinnou metodou v práci s rodinami v České republice, které se nacházejí v těžkých životních situacích. Existuje mnoho možností, jak využít sociální zemědělství při práci s rodinami, některé z nich jsou:

- a. Práce na farmě jako forma terapie: Práce na farmě může být pro rodiny v těžké sociální situaci velmi užitečnou formou terapie. Kontakt s přírodou a zvířaty může pomoci snížit stres a úzkost a posilovat psychickou odolnost. Rodiny mohou

pracovat na farmě jako součást své terapie a zároveň se naučit novým dovednostem a získat nové zážitky.

- b. Rozvoj dovedností a pracovních návyků: Práce na farmě může být pro rodiny i příležitostí k rozvoji pracovních dovedností a získání nových pracovních návyků. Rodiny se mohou naučit, jak se starat o zvířata a plodiny, jak se s nimi pracuje a jaké jsou zásady zemědělství. Tyto dovednosti mohou být velmi užitečné pro budoucí pracovní příležitosti.
- c. Podpora sociálního začleňování: Práce na farmě může být také příležitostí k sociálnímu začleňování rodin do společnosti. Farmy mohou být otevřeny pro veřejnost a rodiny se mohou podílet na výrobě zemědělských produktů a zapojit se do různých společenských aktivit.
- d. Podpora ekologického zemědělství: Sociální zemědělství může být také využito jako způsob podpory ekologického zemědělství. Farmy mohou být navrženy s ohledem na udržitelnost a ekologické zemědělství a rodiny se mohou podílet na výrobě zdravých a ekologických potravin.
- e. Podpora komunitního rozvoje: Sociální zemědělství může také podporovat komunitní rozvoj a spolupráci. Farmy mohou být navrženy jako místa setkávání a společenského života pro rodiny a komunitu. Tato místa mohou poskytovat prostor pro kulturní akce, společné akce a setkávání a podporovat tak rozvoj komunitního ducha a spolupráce v rámci komunity.
- f. Podpora vzdělávání a osvěty: Farmy mohou také sloužit jako vzdělávací centra pro rodiny, které se chtějí dozvědět více o zemědělství a udržitelném způsobu života. Rodiny se mohou učit o tom, jak se pěstují plodiny, jak se starat o zvířata a jak funguje ekologické zemědělství. Tyto znalosti mohou být velmi užitečné pro rodiny, které chtějí vést udržitelný a ekologický životní styl.
- g. Podpora zdraví: Práce na farmě může být také příležitostí k podpoře zdraví rodin. Kontakt s přírodou a zvířaty může pomoci snížit stres a úzkost a posílit psychickou odolnost.

Víše uvedené vychází z mé úvahy na základě zjištěných informací o typu aktivit, které lze využít v sociálním zemědělství. Čerpala jsem především z metodického materiálu „*Metodika poskytování podpory sociálnímu zemědělství v rámci programu rozvoje venkova*“, kterou sepsal Moudrý, Chovanec a Hudcová (nedatováno)

Využití sociálního zemědělství při práci s rodinami v České republice může být velmi užitečné a účinné. Farmy mohou poskytnout rodinám příležitost k rozvoji dovedností, podpoře sociálního začleňování, ekologickému zemědělství, komunitnímu rozvoji, vzdělávání a osvětě a podpoře zdraví. Je důležité, aby se farmy navrhly s ohledem na potřeby rodin a aby byly dobře integrovány do komunity, aby mohly plně využít svůj potenciál v podpoře rodinných a sociálních vztahů. Jelikož výzkum provedený na Univerzitě Palackého v Olomouci ukázal, že práce na zemědělských farmách může

pozitivně ovlivnit fyzické a psychické zdraví a zlepšit sociální integraci lidí. (Houšková, Šímová 2015)

Tato kapitola pojednává o definici rodiny jako o univerzálním fenoménu všech lidských společenství a spojení její struktury a fungování s organizací a fungováním společnosti. Dále pojednává o diferenciaci rodinné terapie a sociální práce s rodinou. Konec kapitoly se věnuje propojení sociálního zemědělství a prací s rodinami.

4 Sociální zemědělství a teorie sociální práce

Cíle a metody sociální práce na sociální farmě odpovídají celkovému zaměření farmy a závisí také na cílové skupině, na kterou se farma zaměřuje. Přestože se jednotlivé farmy mohou lišit, můžeme říci, že sociální práce na farmě se odehrává v ekologické perspektivě. Sociální pracovník využívá přírodní prostředí farmy ke zlepšení sociálního fungování jednotlivce nebo skupiny.

Ekologická perspektiva se zaměřuje na vztah mezi člověkem a jeho prostředím a předpokládá, že mezi nimi existuje silné propojení. Tato teorie také zdůrazňuje, že jakékoli změny v jednom z těchto prvků mají výrazný vliv na fungování druhého, a to jak v pozitivním, tak i v negativním smyslu (Navrátil 2001).

Podle McMahona je pro sociálního pracovníka v ekologickém přístupu nezbytné věřit, že člověk má svoji hodnotu a je důležité respektovat potřebu společnosti se rozvíjet (Mojžíšová, rok neuveden).

C. Germain zavedla koncept ekologické perspektivy do teorií sociální práce a tvrdí, že jádrem této perspektivy je neustálá myšlenka na vztah organismů k existenčnímu systému a okolí (Kemp, Whittaker, Trace, 1997). Janebová (2014) navíc zdůrazňuje, že ekologická perspektiva se soustředí na výměnu informací a energie mezi klientem a jeho prostředím.

Na sociální farmě farmáři vidí své klienty jako rovnocenné partnery a klíčovou hodnotu přisuzují práci, nikoli zdravotnímu stavu nebo minulosti klienta (Hudcová 2015).

Germain a Gitterman vytvořili tzv. živý model (Life model), jehož cílem je jednak osvobodit, podpořit a rozvíjet přizpůsobivé dovednosti člověka a zároveň zvýšit zodpovědnost za uspokojování lidských potřeb v sociálním a fyzickém prostředí (Kemp, Whittaker, Tracy 1997).

Podle Sempika a kolektivu (2010) je člověk spojený s přírodou a cítí s ní spojitost. Toto znovu spojení s přírodou je vnímáno lidmi jako proveditelné, ekologické a obecně pozitivní, což je klíčové pro pochopení účinnosti terapie prostřednictvím sociálního zemědělství. Dále tvrdí, že právě odtržení se od přírody a rozpor mezi člověkem a přírodou může být jedním z důvodů selhávání mentálního a fyzického zdraví člověka. Je tedy klíčové udržovat harmonický vztah s přírodou, aby byl zachován vnitřní klid a rovnováha člověka. V práci se všemi klienty je důležitá ekologická perspektiva a sociální pracovník by měl nejen vnímat prostředí klienta, ale také se s ním zaměřit na jeho minulost a podpořit ho v dalším osobním rozvoji.

5 Sociální zemědělství v sociální politice

Sociální zemědělství slouží ke snižování nerovností marginalizovaných skupin venkovského obyvatelstva tím, že je zapojuje do činností na zemědělských farmách. Tyto aktivity mohou být ve formě zaměstnání, sociálních a terapeutických služeb nebo vzdělávacích aktivit.

Sociální zemědělství také spadá pod sociální ekonomiku, což je součást národního hospodářství vedle trhu a veřejného sektoru. Cílem sociální ekonomiky je aktivně reagovat na konkrétní problémy a potřeby občanů v dané oblasti. Sociální zemědělství má několik výhod, mezi něž patří tvorba a udržování pracovních míst na venkově pro osoby znevýhodněné na trhu práce, snižování odlivu obyvatel z venkova, dostupnost sociálních služeb a terapeutických aktivit, diverzifikace zemědělských aktivit, dostupnost terapeutických a rehabilitačních služeb formou animoterapií a zoorehabilitací, efektivnější sociální pomoc, podpora rozvoje zdravé komunity a rozvoj neformálních vztahů v konkrétní lokalitě, pozitivní přínosy pro klienty a doplňkové zdroje příjmů organizacím mimo zisk z produkční zemědělské činnosti. Sociální zemědělství také podporuje trvale udržitelný rozvoj zemědělství a krajiny prostřednictvím ekologicky citlivějších zemědělských postupů. (Moudrý, Chovanec, Hudcová 2015)

Sociální zemědělství se přímo zapojuje do strategie sociálního začleňování 2021-2030, kterou vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tento národní dokument pokrývá hlavní oblasti významné pro sociální začleňování osob, které jsou sociálně vyloučené nebo ohrožené sociálním vyloučením, a zahrnuje též boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení a stanovuje prioritní témata a financování sociálního začleňování z prostředků ČR a EU. (MPSV 2020)

Sociální začleňování v právním řádu České republiky označuje proces, který má zajistit, aby osoby, které jsou sociálně vyloučené nebo ohrožené sociálním vyloučením, měly stejné příležitosti a možnosti, které jim umožní plně se zapojit do ekonomického, kulturního a sociálního života společnosti. Cílem sociálního začleňování je zajistit rovný přístup ke všem zdrojům, právům, zboží, službám a pracovním příležitostem, eliminovat rizika spojená se sociálním vyloučením a zapojit do tohoto procesu všechny hlavní aktéry. Sociální vyloučení se definuje jako stav, kdy je osoba vyčleněna z běžného života společnosti a nemůže se do něj zapojit kvůli nepříznivé sociální situaci. Sociálně vyloučené jsou osoby nebo skupiny osob, které se nacházejí v situaci trvalé nebo chronické deprivace, týkající se dosažitelnosti zdrojů, využití schopností, možností volby, bezpečí a moci, které jsou nezbytné pro dosažení slušné životní úrovně a užívání občanských, kulturních, hospodářských, politických a sociálních práv. (zákon č.108/2006 Sb.) Strategie sociálního začleňování se zaměřuje na rozvoj sociální práce, podporu rodiny, přístup ke zaměstnání, rovný přístup ke vzdělání, sociálním službám, bydlení a zdravotní péči. (MPSV 2022)

Sociální farmy zasahují do aktivní politiky zaměstnanosti tím, že si v první řadě kladou za cíl zaměstnávat osoby, které jsou ohrožené sociálním vyloučením z důvodu svého fyzického, psychického, mentálního či sociálního znevýhodnění, případně mají specifické naplňování svých potřeb. Vytvářena jsou jak běžná, tak chráněná pracovní místa. Prostor zde mají také společensky účelná pracovní místa nebo pracovní rehabilitace apod. Chovanec a kol. (2015) dále zdůrazňuje, že cílem tohoto zaměření je zaměstnávání osob.

Primárním cílem je připravit osoby na trh práce a začlenit je do běžné společnosti, buď přímo nabídnutím pracovního místa nebo prostřednictvím pracovní rehabilitace a terapie v zemědělství. Moudrý a kolektiv (nedatováno) zdůrazňují časté propojení těchto prvků. Ohrožené osoby nejprve absolvují pracovní rehabilitaci nebo terapii na farmě a po úspěšném dokončení programu dostanou možnost pracovat na farmě.

V rámci přístupu zaměstnávání a integrace na trh práce se primárním cílem stává zaměstnávání lidí, kteří jsou v nějakém ohledu znevýhodněni a následně jejich integrace na trhu práce. Tyto služby jsou často nabízeny nestátními neziskovými organizacemi a sociálními podniky, které sídlí na zemědělských farmách. Tyto sociální podniky vytvářejí pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním a zisk je většinou využíván pro další rozvoj sociálního podniku. Sociální podnikání tedy klade důraz nejen na dosahování zisku, ale i na zvýšení veřejného prospěchu. (Moudrý a kol., nedatováno)

Dle dat z Českého výzkumného ústavu (2016), které zpracovala Dudová a kol. (2017) vyplývá, že *„Problémy spojené s nezaměstnaností se týkají především mladších věkových skupin. Největší počty nezaměstnaných mužů jsou v současné době ve věkových skupinách do 30 let. U druhého pohlaví jsou velmi problematické věkové skupiny 25-44letých žen, kde byly v roce 2016 identifikovány nejvyšší absolutní počty nezaměstnaných. Vysoký počet nezaměstnaných žen může úzce souviset s návratem žen do zaměstnání po mateřské a rodičovské dovolené. Ženy se totiž v České republice vrací na trh práce po několikaleté odluce, což negativně ovlivňuje jejich šance na uplatnění.; I po odfiltrování vlivu velikosti jednotlivých věkových skupin je patrné, že míra nezaměstnanosti žen v plodném věku převyšuje míru nezaměstnanosti mužů v příslušných věkových skupinách. Ve zmíněných věkových skupinách mezi 25 a 44 lety je míra nezaměstnanosti žen v některých případech téměř dvojnásobná ve srovnání s muži. Úspěšnost řešení situace nezaměstnaných žen v inkriminovaném věku je tak pouze zdánlivá.“* (Dudová a kol. 2017) Autoři dále uvádějí, že zastarávání lidského kapitálu matek se především projevuje v období, kdy jsou na rodičovské dovolené a čerpají rodičovský příspěvek. Tento příspěvek může být čerpán až do 4 let věku dítěte, avšak zaměstnavatel není povinen udržovat pracovní místo pro rodiče déle než 3 roky. Kromě ekonomických dopadů, jako je například přechod z rodičovské dovolené přímo do nezaměstnanosti, může takto dlouhé odtržení od pracovního trhu vést ke ztrátě lidského

kapitálu a změně pracovních návyků. Období několikaleté nepřetržité rodičovské dovolené je tak kritickým obdobím, které může snížit uplatnitelnost daného rodiče na trhu práce. (Dudová a kol. 2017)

V kombinaci s nedostatkem pracovní flexibility a rodinnou politikou, která se zaměřuje na to, aby ženy zůstávaly s dětmi v domácnosti po delší dobu, má mateřství v České republice negativní dopad na konkurenceschopnost žen na trhu práce, zvyšuje riziko nezaměstnanosti a ovlivňuje jejich aktivitu na pracovním trhu (Křížková, Dudová, Hašková a kol., 2008). Vnímám, že v této oblasti by mohlo sociální zemědělství být účinným prostředkem pro práci s rodinami v České republice. Jelikož sociální farma může vyjít vstříc potřebám rodin, a to například v oblasti zaměstnanosti na zkrácené pracovní úvazky.

6 Metody a techniky sociální práce v sociálním zemědělství

Někteří autoři, například Matoušek (2003), definují sociální práci s rodinou jako samostatnou metodu sociální práce, zatímco jiní, jako například Barker (2003), ji považují za součást případové práce nebo sociální práce se skupinami. To je způsobeno tím, že intervence v rodině mohou poskytovat služby jednomu rodinnému příslušníkovi s cílem ovlivnit celý rodinný systém, nebo několika členům rodiny, což se však stává velmi zřídka (Kahánková a kol., 2005). Podle Matouška (2003) existují čtyři základní metody sociální práce, a to: práce na případě, práce se skupinami, práce s dětmi a rodinami a komunitní práce.

V rámci metod sociální práce v kontextu sociálního zemědělství se dále zaměřím na **přístup orientovaný na úkoly**. Jelikož Navrátil (2001) identifikoval osm oblastí, kde je vhodné použít úkolově orientovaný přístup: „*interpersonální konflikty, neuspokojení sociálních vztahů, problémy s formálními organizacemi, potíže v naplňování rolí, problémy vznikající v souvislosti se sociálními změnami, reaktivní emocionální úzkost, neadekvátní zdroje, potíže s chováním.*“ (Navrátil 2001) Zároveň uvádí, že jde v podstatě o většinu problémů, s nimiž se sociální pracovník v praxi může setkat. Převážná většina těchto problémových okruhů souvisí s prostředím rodiny. Proto považuji tento přístup a jeho techniky za velmi dobře uplatnitelný v sociální práci s rodinou. Při sociální práci s rodinami v rámci využití prostředí sociální farmy identifikují především oblasti problémů v souvislosti se sociálními změnami, které mohou v důsledku rodičovské role nastat. V rámci vytváření pracovních míst v rámci sociální farmy se může jednat o změnu finanční situace rodiny, či ztrátu sociálních kontaktů.

V kontextu sociální práce, Tolston, Reid a Garvin popisují úkolově orientovaný přístup jako vhodnou metodu pro použití na všech úrovních, včetně práce s jednotlivci, rodinami, skupinami, organizacemi a komunitami. (Gojová, Sobková, 2007) Popis metody spočívá v hlavní myšlence, že malý úspěch může rozdmýchat sebedůvěru a sebeúctu lidí a vést k většímu angažování v úkolech, které si sami zvolili". Sociální pracovník pomáhá klientovi při rozhodování o úkolech, které si klient sám zvolí, s předpokladem, že klient dokáže vybrat nejlepší úkol, který chce plnit. (Navrátil, 2001; Coulshed, Orme, 1998)

Metoda staví na principu „*partnerství*“, kdy klient je autoritou při řešení svých problémů a sociální pracovník podporuje zdroje klienta k řešení problému. Dále klade důraz na „*posilování*“ silných stránek klienta a aktivní roli klienta při řešení problému. Metoda respektuje jedinečnost klienta a jeho autonomii při rozhodování a klade důraz na rovnocenný vztah mezi klientem a pracovníkem. Dalšími charakteristikami jsou orientace na řešení problému a na současnost, zaměření na klienta v jeho prostředí a dosahování změny prostřednictvím úkolů. (Gojová, et al., 2008; Navrátil, 2001)

Úkolově orientovaný přístup stanovuje, jaký úkol má klient vykonat pro zlepšení své situace. Reid a Epstein rozlišují mezi obecnými úkoly, které určují směr jednání, ale nedávají konkrétní pokyny, například „*pan N. vytvoří plán na hledání zaměstnání*“, a pracovními úkoly, které jsou specifické a vyžadují konkrétní akce, například „*pan N. se přihlásí na úřad práce jako žadatel o zaměstnání v průběhu příštího týdne*.“ Tento přístup je vhodný pro práci s jednotlivci, rodinami, skupinami, organizacemi a komunitami. Jeho základními rysy jsou partnerství, posilování, respekt a rovnocenný vztah, důraz na autonomii klienta a jedinečnost jeho situace, orientace na současnost, prostředí a řešení problému prostřednictvím úkolu. Úkoly jsou rozděleny na obecné a pracovní, přičemž pracovní úkoly jsou konkrétní a specifické. Přístup má však své limity, a to zejména při práci s lidmi s potížemi ve verbálním vyjadřování nebo definování cílů a problémů a s klienty, kteří potřebují podporu a doprovázení v obtížné životní situaci. (Gojová, Sobková, 2007)

V sociální práci se úkolově orientovaný přístup využívá také v oblasti sociálního zemědělství. Tento přístup je využitelný na všech úrovních praxe, tedy při práci s jednotlivci, rodinami, skupinami, organizacemi a komunitami. V oblasti sociálního zemědělství se úkolově orientovaný přístup zaměřuje na naplňování úkolů spojených s výrobou potravin, zvyšováním zemědělské produktivity a podporou udržitelného rozvoje. Současně se však klade důraz na podporu sociální integrace a zvyšování kvality života komunit. Úkolově orientovaný přístup v sociálním zemědělství umožňuje klientům pracovat na projektech, které mají přímý dopad na jejich životy a životy lidí v jejich komunitách, což může vést k lepšímu sebepoznání, sebeúctě a sociálnímu začlenění.

V rámci sociálního zemědělství je možné pracovat s rodinou i formou terapie. V této části se zaměřím na **přístup Carla Rogerse**. Přístup Carla Rogerse, nazývaný terapie zaměřená na klienta, se díky své nedirektivní povaze a důrazu na respektování klientovy vlastní iniciativy a rozhodování, ukazuje jako vhodný pro práci s rodinami v rámci sociálního zemědělství. Vzhledem k tomu, že klient v rogersovské terapii určuje směr a cíle terapie na základě svých vlastních potřeb, je tato terapie vhodná pro rodiny, které mají různé záměry a specifické problémy, na které je nutné v rámci terapie reagovat.

Přístup C. Rogerse je také známý jako „terapie zaměřená na klienta“ nebo „*nedirektivní psychoterapie*“. Patří do kategorie humanistické psychoterapie a je jedním z nejrozšířenějších přístupů. V literatuře související s přístupem zaměřeným na klienta jsou úzce spojeny pojmy poradenství a psychoterapie. (Vymětal 1996)

Nedirektivní terapie znamená, že terapeut by měl být spíše průvodcem než expertem na klientovy problémy a klient by sám měl určovat směr, kterým se bude terapie ubírat. Rogers však později od tohoto označení upustil a pojmenoval svůj přístup jako „*terapii zaměřenou na klienta*“. Tento název zdůrazňuje pozitivní charakter terapie a její zaměření na význam klientova fenomenologického světa. Rogersova základní teze tvrdí,

že nikoli terapeut, ale klient je expert, ví nejlépe o sobě a lze mu důvěřovat v jeho růstovém potenciálu. (Vymětal 1996)

Teorie zaměřená na člověka se skládá ze čtyř částí: teorie osobnosti (teorie self), teorie terapie, teorie plně fungujícího člověka a teorie interpersonálních vztahů. Hlavní myšlenkou této teorie je, že pokud terapeut bude autentický, nehodnotící, aktivně naslouchá a empatický, uvolní v klientovi růstový potenciál, což povede k pozitivnímu rozvoji. (Vymětal 1996)

Terapie podporuje samostatný rozvoj klienta, aniž by ho nějakým směrem usměrňovala. Terapeut vede otevřený rozhovor, kde se vcítí do klienta, podporuje jeho projevování a sám může vyjádřit své pocity. Důležité je, aby terapeut vztah s klientem budoval na kongruenci, bezpodmínečné pozitivní zpětné vazbě a empatii. Kongruence znamená, že terapeut pracuje s klientem v souladu se svými prožitky a je tedy autentický. Bezpodmínečná pozitivní zpětná vazba znamená, že terapeut přijímá klienta bez hodnocení jeho osobnosti. Rogersův přístup by měl být nedirektivní a nehodnotící, a v práci s klientem by nemělo chybět aktivní naslouchání. (Vymětal 1996)

Důležitým pojmem Rogersovy teorie osobnosti je koncept self jako psychologického konstruktů. Rogers definuje self jako organizovaný, konzistentní pojmový celek, který se skládá z percepce vlastností „já“ a percepce vztahů k já nebo mně a k dalším aspektům života spolu s hodnotami, které se týkají těchto percepce. Self zahrnuje všechny vjemy člověka o svém organismu a prožívání, a má fluidní strukturu. Pojem self zahrnuje jedinečnost člověka a zaměřuje se na sebepojetí člověka – jak sebe vnímám, hodnotím a prožívám. Pro Rogerse je základním východiskem subjektivní zkušenost člověka. (Vymětal 1996)

Na základě těchto poznatků lze uvést, že spojení Rogerseova přístupu s prací s rodinou v rámci sociálního zemědělství může mít několik pozitivních výsledků. Využití nedirektivní terapie v kombinaci se sociálním zemědělstvím může vést k rozvoji důvěry a empatie mezi členy rodiny, k posílení komunikačních dovedností a ke zlepšení vztahů. V této formě terapie jsou klienti aktivně zapojeni do procesu, což vede k zvýšení jejich sebedůvěry a k pocitu kontroly nad vlastním životem. Důraz na fenomenologický svět klienta a jeho individuální potřeby umožňuje terapeutovi lépe porozumět specifickým potřebám každé rodiny a pracovat s nimi individuálně. Práce v sociálním zemědělství navíc může přinést další benefity v podobě prospěšné fyzické aktivity, kontaktu s přírodou a pocitu užitečnosti a smysluplnosti, což může mít pozitivní dopad na celkovou pohodu a zdraví klientů.

7 Legislativní zakotvení a metodické materiály sociálního zemědělství

I když v současné době neexistují v České republice platné normy, které by se přímo týkaly sociálního zemědělství, existuje řada právních dokumentů (zákonů a vyhlášek), které lze použít jako základ. Následující jsou základní zákony českého právního řádu, které se týkají zemědělství a sociálního podnikání.

V České republice existuje řada právních dokumentů, které se vztahují k **zemědělství a zpracování potravin**. Základními zákony jsou

- Zákon č. 252/1997 Sb. o zemědělství,
- Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny,
- Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí,
- Zákon č. 166/1999 Sb. o veterinární péči,
- Zákon č. 110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích,
- Zákon č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství a
- Zákon č. 219/2003 Sb. o oběhu osiva a sadby pěstovaných rostlin.

Mezi další předpisy patří:

- Zákon č. 154/2000 Sb. o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat,
- Zákon č. 552/1991 Sb. o státní kontrole a
- vyhláška č. 289/2007 Sb. o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty a
- vyhláška č. 16/2006 Sb. provádějící některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství.

V rámci legislativy o sociálním zemědělství se vztahují následující právní předpisy týkající se **sociální oblasti, zaměstnanosti a pracovního práva**:

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu (s úpravami podle zákona č. 436/2004 Sb.), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 111/2006 Sb., o hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb.
- Vyhláška MPSV ČR č. 518/2004 Sb., kterou se provádí zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Další zákony a vyhlášky v souvislosti s realizací sociálního zemědělství v České republice jsou tyto:

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů

Metodické a studijní materiály lze najít na webových stránkách „www.socialni-zemedelstvi.cz“. Tato stránka je zaměřena na téma sociálního zemědělství v České republice. Stránka nabízí informace o tom, co je sociální zemědělství, jaké jsou jeho cíle a jaké má přínosy pro zemědělce, klienty sociálních služeb a celou společnost. Dále stránka přináší aktuality a události týkající se sociálního zemědělství v České republice a zahraničí, a prezentuje projekty a aktivity spojené s touto tematikou.

Kromě toho, stránka nabízí studijní a metodické materiály pro zemědělce a další zájemce o sociální zemědělství. Tyto materiály jsou k dispozici ke stažení zdarma a obsahují například praktické tipy na vedení sociálních zemědělských projektů, informace o způsobech financování sociálního zemědělství, nebo návody na založení a provoz sociálního zemědělského podniku. Webová stránka je provozována Společností pro sociální zemědělství, o.p.s.

Mezi studijní materiály patří prezentace a brožury na různá témata, například

- „*Sociální zemědělství – co to je?*“,
- „*Sociální podnikání a sociální zemědělství*“ nebo
- „*Sociální zemědělství a jeho vliv na kvalitu života*“.

Tyto materiály jsou určeny pro širokou veřejnost a poskytují základní informace o sociálním zemědělství.

Mezi metodické materiály patří například

- „*Metodika tvorby sociálních farem*“,
- „*Metodická příručka pro zpracování projektů sociálního zemědělství*“ nebo
- „*Metodické materiály pro výuku sociálního zemědělství na středních školách*“.

Tyto materiály jsou určeny pro odborníky a pomáhají jim v praktické aplikaci sociálního zemědělství, jako je například tvorba a zpracování projektů nebo výuka na středních školách.

Všechny materiály jsou k dispozici ke stažení zdarma a jsou zde k dispozici i odkazy na další zdroje týkající se sociálního zemědělství.

Na webových stránkách „www.eagri.cz“ lze najít metodické materiály týkající se sociálního zemědělství v České republice. Jedná se o publikace Ministerstva zemědělství

a jeho přidružených organizací, které poskytují informace a rady týkající se této oblasti. Mezi publikacemi lze najít například:

- „*Metodický pokyn pro projektové řešení sociálního zemědělství*“
- „*Základní informace k sociálnímu zemědělství*“
- „*Metodika poskytování podpory sociálnímu zemědělství v rámci programu rozvoje venkova*“
- „*Sociální podnikání v zemědělství*“
- „*Projekty sociálního zemědělství*“
- „*Metodický materiál k přípravě projektu sociálního zemědělství pro Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova*“
- „*Podpora sociálního zemědělství a krajiny v ČR*“
- „*Dobré praktiky sociálního zemědělství*“

Tyto materiály poskytují ucelené informace a praktické rady pro zemědělce, poskytovatele sociálních služeb a neziskové organizace, kteří se chtějí věnovat sociálnímu zemědělství a využít jeho potenciál k pomoci lidem se ztíženým přístupem na trh práce a k integraci do společnosti.

„www.eagri.cz“ jsou webové stránky Ministerstva zemědělství České republiky, konkrétně jeho sekce pro Evropskou a zahraniční agropolitiku. Stránky nabízejí informace o činnosti ministerstva v oblasti evropských fondů a programů, zahraniční agropolitiky a mezinárodní spolupráce. Obsahem webu jsou například informace o operačních programech financovaných z Evropských fondů, aktuality z oblasti zahraničního obchodu a zemědělského exportu, důležité informace pro zemědělské podniky a informace pro širokou veřejnost. Stránky také poskytují možnost vyhledávat dokumenty a publikace, včetně zpráv, statistik a výzkumných výsledků. Celkově jsou tyto stránky určeny pro všechny, kteří se zajímají o zemědělskou politiku a aktivity ministerstva v této oblasti.

8 Analýza potřebnosti projektu vybudování sociální farmy

Analýza zjišťuje, že v České republice existuje několik desítek projektů sociálního zemědělství, které se věnují různým oblastem, jako jsou ochrana přírody a krajiny, podpora zaměstnanosti a sociální integrace. Nicméně celkový počet projektů je stále relativně nízký v porovnání s jinými zeměmi EU. V České republice je pouze 36 sociálních farem. Zároveň se žádná z nich se nezaměřuje přímo na práci s rodinou. (Sociální zemědělství, citace z 19.3.2023)

Cílové skupiny sociálního zemědělství jsou velmi rozmanité a zahrnují několik různých skupin lidí, kteří mohou z této formy zemědělství těžit. Mezi skupiny, kterých se týká projekt sociální farmy zaměřené na práci s rodinami jsou to především osoby znevýhodněné na trhu práce. Pro tyto osoby může sociální farma vytvářet nová pracovní místa. Jelikož zde spadají i uchazeči starší 50 let věku, ženy vracející se z mateřské nebo rodičovské dovolené, či uchazeči, kterým je potřeba věnovat zvýšenou péči z jiného důvodu bránícího jejich vstupu na volný trh práce, např. ohrožení sociální exkluzí z důvodu setrvávání v dlouhodobé nezaměstnanosti.

Výzkum „Účinky sociálních farem“ naznačuje, že účast v sociálním zemědělství může mít pozitivní vliv na vztahy v rodině. Rodiče se díky společné práci na farmě s dětmi mohou více seznámit se svými potomky a navázat s nimi hlubší vztahy. Děti si na farmě mohou lépe uvědomit, jaké jsou jejich schopnosti, což může zlepšit jejich sebevědomí a vztahy s ostatními lidmi. Práce na farmě může také pomoci rozvíjet sociální dovednosti u dětí, jako je komunikace a spolupráce, a tím podpořit lepší vztahy s ostatními členy rodiny. Kromě toho může společná práce na farmě pomoci rodinám lépe se sblížit a zlepšit vzájemné vztahy mezi rodiči a dalšími příbuznými. Celkově tedy výzkum naznačuje, že sociální zemědělství může hrát důležitou roli v podpoře rodinných vztahů a zlepšení celkového rodinného života. Zároveň sociální farma může příznivě působit na rozvoj mezigeneračních vztahů v přirozených podmínkách. (eAgri 2021)

V rámci práce s rodinami může sociální farma vytvářet i nové pracovní příležitosti na trhu práce. Jedná se o osoby uvedené v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Tento zákon uvádí, mimo jiné, i tyto uchazeče: uchazeči starší 50 let věku, ženy vracející se z mateřské nebo rodičovské dovolené, či uchazeči, kterým je potřeba věnovat zvýšenou péči z jiného důvodu bránícího jejich vstupu na volný trh práce.

Podle dat Českém výzkumném ústavu z roku 2016 zpracovaných Dudovou (2017), je zjevné, že nezaměstnanost je hlavně problémem mladších lidí. Nejvíce nezaměstnaných mužů je ve věkové kategorii do 30 let, zatímco pro ženy jsou problematické věkové skupiny 25 až 44 let, kde byl zaznamenán nejvyšší počet nezaměstnaných v roce 2016. Vysoký počet nezaměstnaných žen v této věkové kategorii může souviset s návratem matek na trh práce po mateřské a rodičovské dovolené, což

negativně ovlivňuje jejich šance na uplatnění. I po odfiltrování vlivu velikosti věkových skupin je patrné, že míra nezaměstnanosti žen v plodném věku je vyšší než míra nezaměstnanosti mužů v odpovídajících věkových skupinách. V některých případech je míra nezaměstnanosti žen mezi 25 a 44 lety téměř dvojnásobná ve srovnání s muži. Autoři uvádějí, že ztráta lidského kapitálu matek se projevuje především v období rodičovské dovolené, když nejsou v kontaktu s pracovním trhem, což může vést ke ztrátě pracovních návyků. To je kritické období, které může snížit uplatnitelnost rodičů na trhu práce. Zaměstnavatel není povinen udržovat pracovní místo pro rodiče déle než 3 roky, i když rodičovský příspěvek může být čerpán až do 4 let věku dítěte. Vedle ekonomických dopadů, jako je například přechod z rodičovské dovolené přímo do nezaměstnanosti, může tato dlouhá pauza od pracovního trhu vést ke ztrátě lidského kapitálu. (Dudová a kol. 2017)

S výsledky tohoto výzkumu korespondují i výsledky, které prezentuje Kuchařová a kol. (2017) ve „Zprávě o rodině“. Z této zprávy vyplývá, že rodičovství výrazně ovlivňuje participaci mužů a žen na trhu práce. Nejnižší zaměstnanost je u žen s dětmi do dvou let věku kvůli preferenci rodičů k celodenní péči matky a omezenému výběru ne-rodičovské péče a flexibilního zaměstnání. I když poslední změny podmínek rodičovského příspěvku podporují časnější návrat matek do práce, zaměstnanost prokazatelně roste až u žen s tří – až pětiletými dětmi. Délka čerpání rodičovské dovolené a příspěvku se zkracuje, zejména u žen s vyšším vzděláním. Tradiční strategie sladování práce a rodiny vysvětlují příjmové rozdíly mezi muži a ženami, nastavení rodičovského příspěvku a společenské normy. Po skončení rodičovské dovolené se řada žen potýká s obtížemi při návratu na trh práce kvůli nevstřícnému přístupu zaměstnavatelů a nedostatečné nabídce flexibilních zaměstnání a služeb péče o děti. (Kuchařová a kol. 2017)

Z výzkumu, který provedl Grafton Recruitment Czech Republic v roce 2021 vyplývá, že Flexibilní pracovní úvazky využívá pravidelně 19 % zaměstnavatelů, dalších 69 % pak jen občas nebo výjimečně a 12 % nenabízí tuto formu zaměstnávání vůbec. A v průběhu roku 2021 vzrostlo využívání zkrácených či částečných pracovních úvazků pouze ve 27 % z 432 dotazovaných společností. Z tohoto výzkumu taktéž vyplývá, že zaměstnanci na částečný či zkrácený pracovní úvazek jsou nejčastěji rodiče na rodičovské dovolené. (Grafton Recruitment Czech Republic 2021)

Koucká (2023) uvádí, že současná praxe, kdy matky přecházejí z plného pracovního nasazení na nulové nasazení v době mateřské dovolené a následně po několika letech náhle začínají opět pracovat na plný úvazek, není ideální. Tyto změny jsou příliš náhlé a mohou být pro ženy a jejich rodiny šokující. Když matka odchází na mateřskou dovolenou, může se pro ni objevit nezvyklá prázdnota. Druhá změna pak může citelně ovlivnit celou rodinu. Pro dítě, které nemá zkušenost s pobytem mimo rodinu, není snadné náhle začít chodit do mateřské školy a přizpůsobovat se pravidlům a autoritě jiné než rodičovské. Řada matek touží pracovat i s malým dítětem, některé to dokonce

potřebují z existenčních důvodů. Nejlepším řešením pro zlepšení skloubení rodinného a pracovního života jsou částečné úvazky nabízené zaměstnavateli. (Koucká 2023)

V rámci analýzy volných pracovních pozic, které by nabízeli zkrácený pracovní úvazek bylo zjištěno, že 21.4.2023 bylo v evidenci úřadu práce evidováno 31 pracovních nabídek v mikroregionu Litovelsko, ale ani jedna z nich nenabízela zkrácený pracovní úvazek.

Vznik sociální farmy zaměřené na práci s rodinou by mohl mít několik benefitů. Za prvé, může poskytnout podporu a pomoc rodinám v obtížné životní situaci, jako jsou například rodiny s dětmi se zdravotním postižením nebo rodiny v sociálně znevýhodněných lokalitách. Tímto způsobem může projekt přispět ke zlepšení kvality života rodin a podpořit jejich sociální začlenění.

Další výhodou projektu sociální farmy může být podpora udržitelného zemědělství a ochrany životního prostředí. Sociální farmy často pracují s ekologickými zemědělskými postupy a mohou tak sloužit jako model udržitelného zemědělství. Tímto způsobem může projekt přispět k ochraně přírody a podpoře udržitelného rozvoje v místní lokalitě.

Vzhledem k tomu, že v České republice zatím není žádná sociální farma zaměřená na práci s rodinou, může vznik takového projektu být velmi významným přínosem pro sociální oblast. Účast na sociální farmě může rodinám s dětmi do 6 let věku nabídnout nové pracovní příležitosti a pozitivně ovlivnit rodinné vztahy. Výzkumy naznačují že práce na sociální farmě pozitivně ovlivňuje sociální vztahy, a zároveň vytváří nová pracovní místa na zkrácené pracovní úvazky. Tento typ pracovního poměru je dle výzkumů mezi rodiči aktivně vyhledáván, avšak v lokalitě mikroregionu Litovelska v současné chvíli zaměstnavatelé tuto možnost nenabízí. Zároveň zkrácené pracovní úvazky mají značné benefity v sociální oblasti rodin.

9 Popis projektu

Dle Svozilové (2011) je projekt řízeným procesem, který je specifický svým začátkem, koncem, přesnými pravidly a regulací.

Cílem je zpracovat projekt sociální farmy v rámci existujícího zapsaného spolku. Projekt vybudování sociální farmy zaměřené na práci s rodinami bude realizován v rámci činnosti již existujícího spolku, který má sídlo v mikroregionu Litovelsko. Spolek byl založen s cílem nabízet služby pro děti, mládež i dospělé, s důrazem na podporu rodinného života, udržitelného a zdravého životního stylu a řešení environmentálních problémů.

Tento projekt vychází z analýzy potřebnosti služeb pro rodiny v oblasti zaměstnávání a sociálních farem. Cílem projektu je poskytnout pomoc a podporu rodinám s dětmi do 6 let věku nabídnout nové pracovní příležitosti a pozitivně ovlivnit rodinné vztahy. Tato konkrétní sociální farma se zaměří na produkci okrasných květin a včelích produktů.

Zaměření sociální farmy na produkci okrasných květin a včelích produktů může být logické a výhodné z několika důvodů.

- Tržní poptávka. Okrasné květiny a včelí produkty, jako med, vosk nebo propolis, jsou vyhledávané produkty na trhu. Existuje stabilní poptávka po těchto produktech ze strany zákazníků, a to nejen ve zemědělském, ale i ve spotřebitelském sektoru. Tímto zaměřením může sociální farma mít potenciál generovat stabilní příjmy a dosahovat ziskovosti.
- Udržitelnost. Produkce okrasných květin a včelích produktů může být prováděna s ohledem na udržitelnost a ochranu životního prostředí. Ekologické zemědělské metody, jako je používání organických hnojiv a pesticidů, a udržitelné praktiky ve včelařství, mohou přispět k ochraně přírody, biodiverzitě a udržitelnému zemědělství, což může být atraktivní pro ekologicky zaměřené zákazníky.
- Sociální inkluze. Sociální farma může poskytovat příležitosti zaměstnávání a sociální inkluze. Produkce okrasných květin a včelích produktů může nabízet různorodé pracovní příležitosti, které mohou přinášet radost a smysluplnou aktivitu.
- Edukační aspekt. Produkce okrasných květin a včelích produktů může být spojena s edukačními aktivitami, které mohou sloužit k osvětě veřejnosti o udržitelném zemědělství, biodiverzitě, včelařství a ekologických principech. Tímto způsobem sociální farma může sloužit jako vzdělávací platforma pro šíření informací a osvěty v místní komunitě a podporovat environmentální povědomí.
- Synergie s aktivitami včel. Včely jsou klíčovými opylovači rostlin, včetně okrasných květin. Produkce okrasných květin může být tedy synergická s aktivitami včel, které při opylování těchto květin zlepšují jejich kvalitu a kvantitu. Sociální farma zaměřená na produkci okrasných květin může poskytovat vhodné prostředí pro včely a podporovat jejich zdraví a aktivitu, čímž se zvyšuje účinnost opylování rostlin a zlepšuje kvalita výsledných produktů.

Celkově je zaměření sociální farmy na produkci okrasných květin a včelích produktů vhodné, protože využívá synergii mezi opylováním rostlin a zpracování včelích produktů, může být přizpůsobeno sezónním změnám a nabízí udržitelný zemědělský model s ekonomickými, sociálními a ekologickými výhodami.

9.1 Popis neziskové organizace realizující projekt

Nestátní neziskové organizace vznikají z iniciativy především fyzických osob a plní právo na sdružování. Jednou z možností nestátní neziskové organizace je spolek, který se zaměřuje na ochranu a uspokojení zájmů, pro které byl založen. Po zapsání do veřejného rejstříku vzniká spolek. (Stejskal, Kuvíková, Maťátková, 2012)

Cíle neziskové organizace jsou odvozeny z jejího poslání. Tyto cíle jsou definovány jako stav, kterého by mělo být dosaženo v určitém období a mohou být rozděleny podle různých kritérií, jako je například kritérium funkce, času nebo adresnosti. (Rektořík a kol., 2001)

Projekt vybudování sociální farmy zaměřené na práci s rodinami bude realizován v rámci činnosti již existujícího spolku, který má sídlo v mikroregionu Litovelsko. Tento spolek byl založen v roce 2015 s cílem nabízet služby pro děti, mládež i dospělé, s důrazem na podporu rodinného života, udržitelného a zdravého životního stylu a řešení environmentální problematiky. (Spolek Rozvoje dětí a rodičů, interní zdroj, 2023)

Spolek v současné chvíli provozuje lesní mateřskou školu, která je určena pro děti od 2 do 6 let. Pořádají komunitní setkávání rodin a realizují vzdělávací akce v oblasti výchovy a vývoje dětí a environmentální problematiky. Vybudováním sociální farmy chce spolek rozšířit nabídku služeb pro rodiče s dětmi a napomoci skloubení rodinného a pracovního života, kterému se dlouhodobě věnuje.

V rámci projektu vybudování sociální farmy zaměřené na podporu skloubení rodinného a pracovního života rodin s dětmi mladšími 6 let bude propojena činnost s již fungující lesní mateřskou školou. Tímto spojením bude nabízena rodičům možnost zaměstnání a zajištění péče o jejich děti. (Spolek Rozvoje dětí a rodičů, interní zdroj, 2023)

10 Popis realizace projektu

Realizace projektu vybudování sociální farmy začíná svoláním členské schůze spolku, kterou vykonává jeho předseda. Na této schůzi se projedná a schválí návrh na vybudování sociální farmy. Členská schůze je nejvyšším orgánem spolku, který určuje zaměření hlavní činnosti spolku, schvaluje výsledky hospodaření a rozhoduje o změně stanov, zrušení spolku nebo jeho přeměně. (Stejskal, Kuvíková, Mařátková, 2012)

Po schválení záměru na vybudování sociální farmy se uskuteční setkání členů spolku, kde se stanoví realizační tým projektu. Vedoucí projektového týmu následně určí jednotlivé úkoly a kompetence členů realizačního týmu, vytvoří logický rámec projektu a jeho harmonogram. Provádí se analýza slabých a silných stránek projektu, stanoví se rizika projektu a způsoby jejich eliminace, určí se indikátory a výstupy projektu a stanoví se rozpočet.

10.1 Logický rámec projektu

Logický rámec je klíčovým nástrojem pro přípravu a řízení projektu, který umožňuje identifikovat problémy, definovat cíle a stanovit konkrétní aktivity pro jejich řešení. Metoda logického rámce slouží jako pomůcka při stanovování cílů projektu a jako podpora k jejich dosahování. Celý projekt je jasně a srozumitelně popsán, což usnadňuje prezentaci projektu. Logický rámec je také důležitým nástrojem pro implementaci a hodnocení projektu, který využívá principů jako měřitelnost výsledků, práce s riziky a ověřování zdrojů informací. Logický rámec tvoří základ pro přípravu jednotlivých aktivit a rozvoj monitorovacího systému. (Bartošová a kol., 2011)

Tabulka 1 Logický rámec projektu

	Objektivně ověřitelné ukazatele	Zdroje ověření ukazatelů	Předpoklady a rizika
<p>Záměr</p> <ul style="list-style-type: none"> Zvýšit pracovní příležitosti pro rodiny s dětmi mladšími 6 let 	<ul style="list-style-type: none"> Snížení počtu uchazečů spadající do této cílové skupiny na Úřadu práce Litovel 	<ul style="list-style-type: none"> Uzavřené pracovní smlouvy Statistiky 	
<p>Cíl</p> <ul style="list-style-type: none"> Otevřít sociální farmu, která bude místem pracovního uplatnění pro rodiny s dětmi mladšími 6 let 	<ul style="list-style-type: none"> Na farmě pracuje min. 5 osob spadající do cílové skupiny 	<ul style="list-style-type: none"> Uzavřené pracovní smlouvy Prezenční listy 	<p>Předpoklady</p> <ul style="list-style-type: none"> Inovativní přístup Přírodní prostředí Podpora komunitního rozvoje <p>Rizika</p> <ul style="list-style-type: none"> Obtíže s hledáním a udržením kvalifikovaných zaměstnanců na farmě Omezený rozsah cílové skupiny
<p>Výstupy</p> <ul style="list-style-type: none"> Vybudování sociální farmy jako konkrétního a účinného nástroje pro pomoc a podporu v oblasti zaměstnávání rodin s dětmi mladšími 6 let 	<ul style="list-style-type: none"> Kolaudace a otevření farmy Nabídka pracovních míst Spolupráce s Úřadem práce Litovel 	<ul style="list-style-type: none"> Povolení ke stavbě Fotografie Pracovní smlouvy Dokumenty 	<p>Předpoklady</p> <ul style="list-style-type: none"> Nové možnosti zaměstnávání Skloubení pracovního a rodinného života <p>Rizika</p> <ul style="list-style-type: none"> Omezená znalost o sociální farmě ve společnosti Omezená nabídka pracovních míst

<p>Aktivity</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stanovení cílů a vizí 2. Personální obsazení 3. Organizace pracovních schůzek 4. Plánování zemědělské produkce, programů a činností 5. Výběr prostoru pro sociální farmu. 6. Zdroje financování 7. Spolupráce se sociálními službami 8. Propagace 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Schválená projektová dokumentace 2. Výběr zaměstnanců 3. Účast všech členů týmu 4. Sestavený plán zemědělské produkce, programů a činností 5. Nájemní smlouva 6. Sestavení finančního plánu a rozpočtu 7. Dohoda o spolupráci 8. Vytvoření propagačních materiálů a webových stránek 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zahájení realizace projektu 2. Uzavření pracovních smluv 3. Zápis z jednání 4. Produkce na základě sestaveného plánu 5. Uzavřená nájemní smlouva 6. Schválení finančního plánu a rozpočtu 7. Uzavřená dohoda o spolupráci 8. Distribuce propagačních materiálů a spuštění webových stránek 	<p>Předpoklady</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sestavení odborného týmu • Navázání partnerství a spolupráce s místními organizacemi • Vysoká míra flexibility • Vhodné umístění sociální farmy <p>Rizika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omezená finanční kapacita pro investice do rozvoje farmy a platby zaměstnanců • Nutnost zvládnout složitou administrativu spojenou s provozem sociální farmy a jejím financováním • Omezené možnosti trhu pro prodej produktů farmy • Obtíže s přizpůsobením nabídky farmy zákazníkům
---	--	--	--

Zdroj: Vlastní zpracování

10.2 Projektový management, realizační tým

Projektový management se opírá o využití vlivů řídicích subjektů a klade důraz na několik základních principů, které jsou nedílnou součástí jeho fungování. Mezi tyto principy patří autorita projektového manažera, přiřazení role nebo úkolu konkrétním jednotlivcům či skupinám, odpovědnost za plnění úkolů, osobní vyjádření souhlasu a přijetí úkolu ze strany členů projektového týmu. (Svozilová, 2011)

Celkově, tým projektu sociálního zemědělství se skládá z několika klíčových pozic. Vedoucí projektového týmu, odborný konzultant v oblasti pěstování rostlin a chovu včel, zemědělec, zahradník a sociální pracovník. Každá z těchto rolí hraje důležitou roli při realizaci projektu a má specifické úkoly a zodpovědnosti. Společně pracují na dosažení cílů projektu a na poskytování podpory a pomoci lidem, kteří se účastní projektu sociálního zemědělství.

- Vedoucí projektového týmu, který je zodpovědný za sestavení a dodržování plánu, za koordinaci a postup jednotlivých kroků. Dohlíží také na příslušné legislativní normy a na potřebnou kvalitu realizačních prací v oblasti sociálního zemědělství. Zodpovídá za projektové a finanční řízení projektu, kontroluje plnění harmonogramu a jednotlivých aktivit. Kontroluje výstupy a výsledky projektu, je zodpovědný za čerpání rozpočtu. Komunikuje s dotčenými orgány státní správy.
- Odborný konzultant v oblasti pěstování rostlin a péči o včely je kvalifikovaný odborník s hlubokými znalostmi a zkušenostmi v těchto oblastech. Tento konzultant by měl mít vzdělání v oboru agronomie, zahradnictví nebo lesnictví, stejně jako příslušné certifikace a praxe v oblasti pěstování rostlin a včelařství. Má širokou znalost o různých druzích rostlin, včetně rostlin vhodných pro konkrétní klimatické a půdní podmínky farmy, a bude schopen navrhnout plán pro zahájení pěstování rostlin v souladu s udržitelnými zásadami. Odborný konzultant také poskytuje rady ohledně udržitelného hospodaření s farmou a včelstvy, aby se minimalizovalo používání pesticidů a umělých hnojiv a bylo dosaženo co nejvyššího výnosu a úspěšnosti farmy.
- Sociální pracovník, který poskytuje sociální podporu a poradenství klientům projektu sociálního zemědělství. Pomáhá lidem s různými problémy a potřebami, například s hledáním práce, získáním sociálních dávek, řešením rodinných vztahů, zvládnutím stresu a podobně. Spolupracuje s ostatními členy týmu projektu, aby zajistil co nejlepší podporu pro klienty a efektivní využití zdrojů projektu. Také koordinuje komunikaci s externími organizacemi a institucemi, které se zabývají sociálními otázkami a mohou být pro klienty projektu užitečné.
- Zahradník, zemědělec, který zajišťuje správu a údržbu zemědělského pozemku, pěstování plodin, péči o včelstva, přípravu půdy a ochranu rostlin. Pečuje o zahradu a zelené plochy, pěstuje trávníky a okrasné rostliny. Pomáhá také s výukou klientů a poskytuje jim výcvik v zemědělské praxi.

10.3 Zázemí sociální farmy

Z dokumentu „*Příručka pro zemědělce a veřejnou správu v oblasti podpory a realizace sociálního zemědělství v ČR*“, z roku 2019, lze vyčíst, že kromě zemědělských pozemků a pastvin je pro sociální farmu nezbytné mít k dispozici prostory pro realizaci, jako jsou budovy a další vybavení.

Mezi nezbytné prostory patří například:

- Stodola pro skladování strojů, nářadí, sena a slámy

- Skladovací prostory hotových produktů
- Místnost pro sociální služby, například prostory pro setkávání s klienty nebo pro poskytování terapeutických služeb
- Kanceláře pro administrativní práci, jako je vedení účetnictví, zpracování projektů a dalších administrativních záležitostí
- Důležitá je také dostatečná infrastruktura, jako jsou přístupové cesty, parkování pro zaměstnance a návštěvníky, přístup k elektřině a vodě a další potřebné služby. (Hudcová, Chovanec, Moudrý, Šťastná 2019)

Všechny tyto prostory a infrastrukturu je nutné zajistit pro plánovanou sociální farmu, aby byla schopna poskytovat kvalitní služby a realizovat své cíle.

Zázemí sociální farmy bude v objektu sídla spolku, ke kterému přibude i sousední parcela, která je momentálně ve vlastnictví zemědělského družstva. Zemědělské družstvo je ochotno tento pozemek za účelem vybudování sociální farmy poskytnout k nájmu. Objekt sídla spolku je napojen na veřejnou infrastrukturu a jedná se o bývalou zemědělskou usedlost, jejíž součástí je rodinný dům, momentálně využívaný jako sídlo spolku.

10.4 Cíl projektu

Cíle projektu jsou textový popis účelu, kterého má být dosaženo skrze realizaci projektu. Tento popis je hierarchicky strukturovaný a zahrnuje definované stavy, podmínky a vlastnosti, které popisují předpokládaný výsledek projektu. (Svozilová, 2011).

Cílem projektu popsaného v této bakalářské práci, je vybudování sociální farmy v rámci již zapsaného spolku, provozující svoji neziskovou činnost v mikroregionu Litovelsko. Tento projekt má za cíl zlepšit kvalitu života rodin s dětmi mladšími 6 let, tím že jim poskytne vhodné pracovní příležitosti. Cíl projektu vychází z analýzy potřebnosti (kapitola 8), která zjišťuje, že účast na sociální farmě může rodinám s dětmi do 6 let věku nabídnout nové pracovní příležitosti a pozitivně ovlivnit rodinné vztahy. Zároveň již dříve popsané výzkumy naznačují že práce na sociální farmě pozitivně ovlivňuje sociální vztahy, a zároveň vytváří nová pracovní místa na zkrácené pracovní úvazky. Tento typ pracovního poměru je dle výzkumů mezi rodiči vyhledáván, avšak v lokalitě mikroregionu Litovelska v současné chvíli zaměstnavatelé tuto možnost v dostatečné míře nenabízí. Zároveň zkrácené pracovní úvazky mají značné benefity v sociální oblasti rodin.

10.4.1 Cílová skupina projektu

Cílovou skupinou projektu vybudování sociální farmy zaměřené na práci s rodinami jsou osoby znevýhodněné na trhu práce podle zákona č. 435/2004 Sb., jedná se především o ženy vracejících se z mateřské nebo rodičovské dovolené, a na rodiče dětí mladších 6 let, kteří mají zájem vstoupit do pracovního procesu na zkrácený pracovní

úvazek a tím získat flexibilní pracovní dobu, která jim pomůže lépe skloubit rodinný a pracovní život.

10.4.2 Vstupy potřebné k realizaci projektu

Pro provádění aktivit projektu vybudování sociální farmy budou nezbytné následující vstupy:

- **Lidé:** V sociálním zemědělství budou potřeba zaměstnanci, kteří se budou věnovat organizaci skupiny a pečovat o klienty, zajišťovat technické zázemí farmy. Také mohou být potřeba dobrovolníci, kteří pomohou s dalšími případnými aktivitami na farmě.
- **Klienti:** Osoby, které budou využívat služby sociální farmy, v tomto případě, rodiny s dětmi do 6 let.
- **Prostor:** Mít vhodný prostor pro vybudování a provoz sociální farmy, který umožní produkci okrasných květin a chov včel.
- **Vybavení, materiály:** Je nutné zajistit vybavení sociální farmy nástroji, zemědělskými stroji a materiály pro pěstování květin a chov včel. Dále budou potřeba materiály pro plánování a provádění aktivit pro klienty.
- **Finanční prostředky:** K důležitým vstupům projektu patří finanční prostředky na vybavení sociální farmy a provoz.

10.4.3 Výstupy projektu

Výstupem projektu je vybudování sociální farmy jako konkrétního a účinného nástroje pro pomoc a podporu v oblasti zaměstnávání rodin s dětmi mladšími 6 let.

Výstup projektu zahrnuje vytvoření pracovních míst, především formou zkrácených pracovních úvazků. Ty poskytují možnost efektivního skloubení rodinného a pracovního života rodin.

10.4.4 Klíčové aktivity projektu

Vybudování sociální farmy vyžaduje několik kroků a aktivit, které musí být provedeny, aby se dosáhlo cílů a výstupů. Zde jsou některé základní kroky, které budou učiněny:

1. **Stanovení cílů a vizí.** Musíme jasně stanovit, co chcete tímto projektem dosáhnout a jak by měla sociální farma vypadat.
2. **Organizace pracovních schůzek.** Je důležité si stanovit četnost schůzek realizačního týmu, plánovat náplň a délku pracovních schůzek
3. **Plánování zemědělské produkce:**
 - Výběr vhodných druhů květin a plánování výsadby – výběr druhů květin, které budou pěstovány na farmě, a plánování výsadby v souladu s potřebami a požadavky rodin, se kterými pracujeme.
 - Zařízení včelína a pořízení včel

- Příprava půdy a výsadba – příprava půdy pro výsadbu, výsadba květin a jejich pravidelná péče (zalévání, hnojení, ochrana před škůdci).
4. **Výběr prostoru pro sociální farmu.** Prostor pro sociální farmu bude v objektu, který je využíván spolkem ke své činnosti.
 5. **Zdroje financování.** Získání financí je důležitým krokem k zajištění fungování sociální farmy. Musíme zjistit jaké jsou aktuální zdroje financování, jako jsou granty nebo dary, které by mohly pomoci financovat sociální farmu. Je nutné se seznámit s principem státního financování. A na základě těchto informací sestavit rozpočet projektu.
 6. **Spolupráce se sociálními službami.** Spolupráce se sociálními službami a organizacemi, které pracují s rodinami a nabízejí jim podporu.
 7. **Propagace** je důležitá pro získání zájmu a účasti rodin, dobrovolníků a spolupracujících subjektů. Propagace farmy, jejích produktů (květiny a včelí produkty) a jejich prodej přes různé distribuční kanály, jako jsou farmářské trhy, e-shopy, sociální sítě nebo další partneři, aby bylo lidem jasné, že sociální farma existuje a jaké má cíle.

10.4.5 Indikátory projektu

Projektové indikátory jsou měřitelné ukazatele, sloužící k hodnocení, zda se projekt řídí správným směrem a zda dosahuje svých cílů. Tyto indikátory mohou být různého druhu, jako například časové plány, finanční zdroje, počet dokončených úkolů, kvalita výstupů projektu a spokojenost zákazníků. Je velmi důležité, aby byly indikátory pečlivě definovány a měřitelné, aby umožnily přesné monitorování a vyhodnocení projektu. Tyto indikátory jsou obvykle stanoveny již v rámci plánování projektu a sledovány jsou během jeho realizace. (Doležal, Krátký, 2017)

Indikátory tohoto projektu jsou:

- Snížení počtu uchazečů spadající do této cílové skupiny na Úřadu práce Litovel
- Na farmě pracuje min. 5 osob spadající do cílové skupiny
- Kolaudace a otevření farmy
- Nabídka pracovních míst
- Spolupráce s Úřadem práce Litovel
- Schválená projektová dokumentace
- Výběr zaměstnanců
- Účast všech členů týmu
- Sestavený plán zemědělské produkce, programů a činností
- Nájemní smlouva
- Sestavení finančního plánu a rozpočtu
- Dohoda o spolupráci
- Vytvoření propagačních materiálů a webových stránek

11 Předpoklady k úspěšné realizaci projektu

Pro úspěšné provedení projektu musí být splněno mnoho předpokladů a podmínek. Mezi ně patří jasně definované cíle, které musí být stanoveny na začátku projektu a musí být měřitelné, dosažitelné a relevantní pro úspěch projektu. Dále je klíčové podrobné plánování projektu, které musí být realistické, zohledňovat rizika a být přizpůsobivé. Pro úspěšné provedení projektu je nezbytný dostatečný rozpočet, který musí být realistický a zohledňovat všechny náklady na projekt. Tým, který pracuje na projektu, musí být kvalifikovaný a schopný provést své úkoly. Komunikace je důležitá pro úspěšné provedení projektu a musí být stanoveny jasné linie komunikace a všechny zainteresované strany by měly být informovány o průběhu projektu a změnách v plánu. Technická podpora je nezbytná pro úspěšné provedení projektu a musí být k dispozici potřebné technologie, vybavení a infrastruktura. Pro úspěšné provedení projektu je důležité mít mechanismus pro hodnocení výkonu a zohlednit rizika při plánování projektu a vytvořit plán na jejich minimalizaci (Doležel, Krátký, 2017).

11.1.1 Jaký problém projekt řeší, dopady na společnost.

Rodiny s malými dětmi patří mezi skupinu, jež je značně znevýhodněna na trhu práce. Opětovné začlenění se na trhu práce je obtížné mj. i z časového hlediska při péči o dítě. Zároveň zaměstnavatelé upřednostňují práci na plný úvazek. Nabídka pracovních pozic s možností částečných pracovních úvazků je směřována do větších měst

Projekt zaměřený na vybudování sociální farmy řeší omezené pracovní nabídky pro rodiny a malými dětmi, kteří mají zájem nastoupit do pracovního procesu. Sociální farma může rodinám s dětmi do 6 let věku nabídnout nové pracovní příležitosti a pozitivně ovlivnit rodinné vztahy. Výzkumy naznačují že práce na sociální farmě pozitivně ovlivňuje sociální vztahy, a zároveň vytváří nová pracovní místa na zkrácené pracovní úvazky. Právě zkrácené pracovní úvazky jsou dle výzkumů mezi rodiči vyhledávány, avšak v lokalitě mikroregionu Litovelska v současné chvíli zaměstnavatelé tuto možnost nenabízí.

11.1.2 Důsledky neřešení problému, dopady na společnost.

Neřešení tohoto problému má mnoho důsledků. Rodiny s malými dětmi jsou značně znevýhodněny na trhu práce, což zvyšuje jejich riziko chudoby a sociálního vyloučení. Nedostatek pracovních příležitostí pro rodiny s dětmi může také vést ke ztrátě pracovních schopností, což může mít dlouhodobé dopady na jejich kariéru a ekonomickou situaci.

Zaměření na vybudování sociální farmy může mít pozitivní dopad na situaci rodin s dětmi. Nové pracovní příležitosti a zkrácené pracovní úvazky mohou pomoci zlepšit ekonomickou situaci rodin a snížit riziko chudoby a sociálního vyloučení. Práce na sociální farmě může také pozitivně ovlivnit rodinné vztahy, protože rodiny budou mít více času na trávení společného času a budou moci lépe koordinovat péči o děti a pracovní povinnosti.

Dalším důsledkem neřešení tohoto problému může být ztráta pracovní síly v regionu. Pokud zaměstnavatelé nebudou nabízet zkrácené pracovní úvazky, rodiny s dětmi se budou muset stěhovat do větších měst, kde jsou nabízeny tato pracovní místa. To může vést k odlivu obyvatelstva z regionu a k omezení jeho ekonomického rozvoje.

V konečném důsledku je tedy důležité řešit tento problém a hledat nové způsoby, jak pomoci rodinám s dětmi získat pracovní příležitosti a zlepšit svou ekonomickou situaci.

11.1.3 Současný způsob řešení problému

Existuje několik možností, jak mohou rodiny řešit nedostatek vhodných pracovních míst a tím i náročnější skloubení rodinného a pracovního života:

Částečné pracovní úvazky – Rodiče mohou hledat zaměstnání, které nabízí částečný úvazek, což jim umožní více času věnovat se péči o své děti a zároveň si vydělávat na živobytí. Tato možnost může být vhodná pro rodiny s malými dětmi, ale i pro osoby, které nemohou dlouhodobě nalézt práci na plný úvazek.

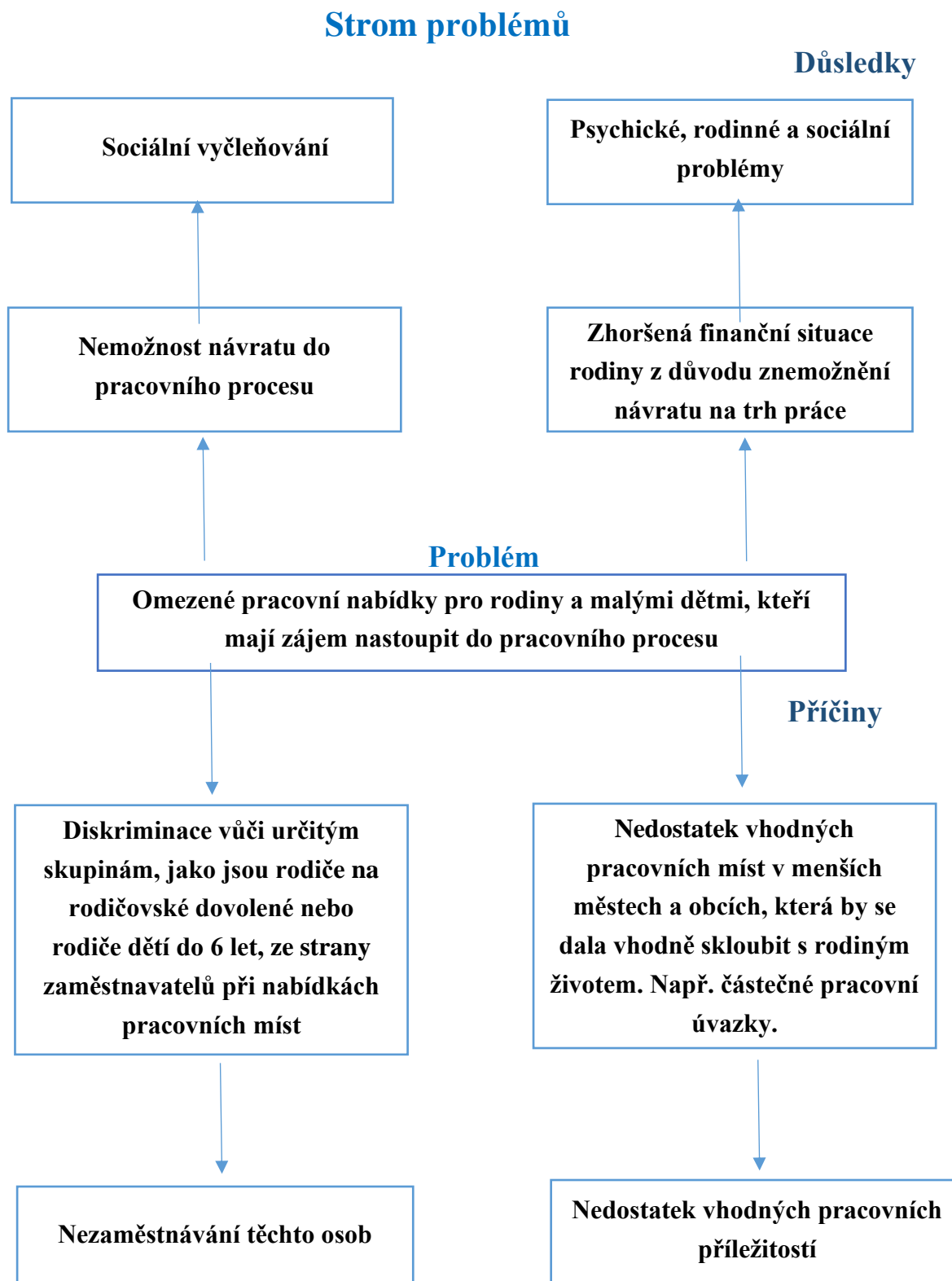
Rodinní příslušníci – Rodiče mohou požádat o pomoc rodinné příslušníky, kteří mohou pomoci s péčí o děti. Prarodiče, strýcové a tetičky jsou často ochotni pomoci, pokud to jejich čas a situace dovolí. Tato možnost může být vhodná pro rodiny, které mají blízké příbuzné, kteří žijí v blízkosti.

Flexibilní pracovní doba – Pokud je to možné, rodiče mohou požádat o flexibilní pracovní dobu nebo práci na dálku, aby se mohli starat o své děti během dne. Tato možnost může být vhodná pro rodiny, které pracují v oborech, které umožňují práci z domova nebo jiné formy práce mimo kancelář.

Projekty na sociální začleňování a zaměstnávání ohrožených skupin osob na trhu práce – Místní komunita a místní zřizovatelé sociálních služeb, můžou podporovat projekty zaměřené na sociální začleňování a zaměstnávání ohrožených skupin, jako jsou rodiny s malými dětmi.

Budování nových zařízení pro děti – Momentálně je podporované budování dětských skupin. Dětské skupiny jsou budovány za účelem podpory zaměstnávání rodičů na rodičovské dovolené. (MPSV, 2023)

Diagram 1 Strom problémů

Zdroj: Vlastní zpracování

11.2 Management rizik projektu

Proces řízení rizik projektu zahrnuje opatření, která slouží k zabránění nežádoucích událostí a vlivů, které by mohly ohrozit procesy plánovaného projektu nebo vést k nežádoucím výsledkům. (Svozilová, 2011)

Při realizaci projektu vybudování a provozování sociální farmy mohou nastat tato rizika:

- **Personální riziko v obsazenosti projektového týmu**
Eliminace rizika: Členové projektového týmu budou již současní zaměstnanci žadatele. Projektový tým bude školen dle jednotné metodiky řízení projektu, pro každou pozici bude zajištěna zastupitelnost.
- **Riziko nedodržení harmonogramu projektu**
Eliminace rizika: Časový úsek vymezený pro přípravu a realizaci projektu vybudování sociální farmy bude naplánován s dostatečnou časovou rezervou s ohledem na zahájení vlastního provozu farmy.
- **Finanční riziko projektu**
Finanční riziko může nastat v případě chybného rozpočtu, pozdního vyplácení státního příspěvku a příspěvku od podporovatelů.
Eliminace rizika: Finanční situace provozovatele před zahájením projektu je stabilní. V případě nutnosti je možné použít finanční prostředky z finančních rezerv vytvářených z jiné činnosti spolku.
- **Nedostatečná kapacita zařízení**
Eliminace rizika: V případě, že zájem o využití farmy převýší její kapacitu, poskytovatel nastaví výběrová kritéria, s nimiž seznámí všechny zájemce. Může být vytvořen rezervační systém, kdy bude možné jasně naplánovat vytížení kapacity sociální farmy.
- **Nedostatečný zájem o služby sociální farmy**
Eliminace rizika: Poskytovatel zajistí zvýšenou informovanost o projektu a provozu sociální farmy a nastaví odpovídající opatření pro zajištění maximální efektivity využití poskytnuté státní podpory.

Další možná rizika spojená s realizací projektu vybudování a provozování sociální farmy mohou zahrnovat:

- **Regulační rizika:** Změny v legislativě týkající se sociálních služeb mohou mít vliv na provoz a financování sociální farmy. Například změny v požadavcích na personální složení, výši dotací nebo podmínkách pro získání státní podpory.
- **Rizika týkající se zákazníků:** Pokud se zákazníci nezajímají o služby poskytované farmou může to mít negativní dopad na reputaci farmy a provozní výkonnost.
- **Rizika týkající se přírodních a klimatických podmínek:** Například extrémní povětrnostní podmínky jako sucha, povodně nebo bouřky mohou mít vliv na produkci na farmě a tím snížit příjmy farmy.
- **Rizika týkající se konkurence:** Pokud se na trhu objeví noví konkurenti nabízející podobné služby, může to mít vliv na počet zákazníků a výši příjmů farmy.

Projektový manažer bude zodpovědný za plánování a naplnění kapacity sociální farmy. Již před zahájením projektu bude oslovena cílová skupina v návaznosti na prezentaci projektového záměru. V průběhu provozu farmy bude průběžně prezentována na webových a sociálních sítích.

11.3 SWOT analýza

Analýza SWOT slouží k posouzení vnitřních a vnějších faktorů ovlivňujících činnost organizace. Interní faktory jsou rozděleny do silných a slabých stránek, zatímco externí faktory jsou rozděleny do příležitostí a hrozeb. Tato analýza pomáhá určit pozici organizace na trhu a je silně ovlivněna vnějším prostředím, ve kterém organizace působí. (Rekotřík a kol., 2001)

Tabulka 2 SWOT analýza sociální farmy

Silné stránky	Slabé stránky
Inovativní přístup Přírodní prostředí Odborný tým Flexibilita Partnerství s místními organizacemi Nová možnost zaměstnávání Skloubení pracovního a rodinného života Podpora komunitního rozvoje	Omezený rozsah cílové skupiny Omezená finanční podpora Omezená znalost o sociální farmě Omezená nabídka pracovních míst
Příležitosti	Hrozby
Rozšíření poptávky Zvýšení povědomí Možnost rozšíření nabídky Možnost spolupráce Rozšíření farmy Získání dalších finančních zdrojů	Nedostatečná obsazenost Nezájem o službu Finanční kapacita Kvalifikovaní zaměstnanci Administrativa Dlouhodobá udržitelnost

Zdroj: Vlastní zpracování

Silné stránky

- Inovativní přístup – Sociální farma nabízí nový a zajímavý způsob, jak pracovat s rodinami, který může být atraktivní pro potenciální klienty.
- Přírodní prostředí – Farma nabízí přírodní prostředí, které může být pro rodiny velmi přínosné a příjemné. Rodiny se mohou cítit uvolněněji a přirozeněji v takovém prostředí.
- Odborný tým – Tým sociální farmy je tvořen odborníky z oblastí, jako jsou sociální práce, zemědělství a další.
- Flexibilita – Sociální farma může být poměrně flexibilní a může nabízet různé druhy služeb, což může být pro rodiny výhodné a přizpůsobitelné jejich potřebám.
- Partnerství s místními organizacemi – Sociální farma spolupracuje s místními organizacemi a institucemi, což může pomoci získat více klientů a poskytnout lepší služby.
- Podpora od veřejnosti – Sociální farma může být dobře přijata veřejností, což může pomoci s propagací projektu a získáním financí.

- Nová možnost zaměstnávání znevýhodněných skupin – Poskytuje zaměstnání pro osoby, které by jinak mohli mít problémy s hledáním práce. Zvyšuje sociální inkluzi a pomáhá snižovat nerovnosti v zaměstnanosti.
- Umístění sociální farmy je v dobré dostupnosti města i obcí regionu- Umožňuje snadný přístup pro potenciální zákazníky z města i venkova.
- Sociální farma pomáhá skloubit pracovní a rodinný život-Poskytuje flexibilní pracovní podmínky a možnost práce na částečný úvazek, což umožňuje zaměstnancům skloubit svou práci s péčí o rodinu a další povinnosti. Podporuje vyváženost pracovního a osobního života, což může zlepšit zdraví a celkovou kvalitu života.

Slabé stránky

- Omezený rozsah cílové skupiny-Projekt je zaměřen pouze na určité znevýhodněnou skupinu, což může vést k omezení účasti a potenciálnímu snížení rozsahu dopadu projektu.
- Omezená finanční podpora – Projekt může čelit omezené finanční podpoře ze strany vlády nebo sponzorů, což může mít vliv na jeho schopnost pokrýt všechny potřebné náklady a poskytnout dostatečný počet pracovních míst pro cílové skupiny.
- Omezená znalost o sociální farmě – Projekt je novým konceptem v regionu a lidé nemusí být obeznámeni s jeho přínosy nebo mohou mít negativní představu o jeho účelu a činnosti, což může ovlivnit jeho popularitu a dopad.
- Omezená nabídka pracovních míst – I když sociální farma může nabízet možnosti zaměstnání, počet pracovních míst je omezen a může být obtížné zahrnout všechny zájemce.

Příležitosti

- Rozšíření poptávky po ekologických a lokálně pěstovaných produktech a službách, což může vést ke zvýšení prodejů farmy a zlepšení ekonomické stability projektu.
- Možnost spolupráce s místními komunitami, neziskovými organizacemi a školami, což může vést k rozšíření povědomí o projektu a vytvoření sítování.
- Možnost rozšíření nabídky služeb farmy o vzdělávací programy a aktivity, které by mohly přilákat další zákazníky.
- Možnost spolupráce s místními zemědělskými podniky a farmami, což by mohlo vést ke sdílení zkušeností a zdrojů a vytvoření příležitostí pro obchodní spolupráci.

- Možnost rozšíření farmy o nové druhy produktů a služeb, což může vést ke zvýšení atraktivity farmy pro zákazníky a ke zvýšení konkurenceschopnosti projektu.
- Možnost získání dalších finančních zdrojů pro rozvoj projektu ze strany vlády, nadací a sponzorů.

Hrozby

- Omezená finanční kapacita pro investice do rozvoje farmy a platby zaměstnanců – Pokud organizace nebude schopna získat dostatek financí pro investice do rozvoje farmy a platby zaměstnanců, může být provoz farmy omezen a může dojít k omezení nabídky služeb pro zákazníky.
- Obtíže s hledáním a udržením kvalifikovaných zaměstnanců na farmě – Pokud organizace nebude schopna najít a udržet kvalifikované zaměstnance na farmě, může dojít ke snížení kvality služeb a výrobků nabízených na farmě a k omezení nabídky služeb pro zákazníky.
- Nutnost zvládnout složitou administrativu spojenou s provozem sociální farmy a jejím financováním – Žádosti o granty, účetnictví a další administrativní povinnosti mohou být velmi náročné a mohou vyžadovat vysokou úroveň odbornosti. Pokud organizace nebude schopna zvládnout tuto administrativu, může dojít ke ztrátě financí a omezení nabídky služeb pro zákazníky.
- Omezené možnosti trhu pro prodej produktů farmy – Pokud bude existovat vysoká konkurence nebo nízká poptávka po produktech farmy, může to vést ke snížení tržeb a omezení nabídky služeb pro zákazníky.
- Obtíže s přizpůsobením nabídky farmy potřebám a přáním zákazníků – Pokud organizace nebude schopna přizpůsobit nabídku farmy potřebám a přáním zákazníků, může dojít k omezení nabídky služeb pro zákazníky.

11.4 Marketing projektu

Marketingové nástroje jsou založeny na marketingové firemní strategii a slouží k efektivnímu uplatnění služby na trhu a regulaci tržní situace. Tyto nástroje lze rozdělit do čtyř hlavních oblastí, jak uvádějí Kalka a Mäßen (2003).

Produktové marketingové nástroje. Tato oblast se zaměřuje na vývoj, design, branding, a prezentaci služeb na trhu. Zahrnuje například vývoj nových služeb, zlepšování stávajících služeb, tvorbu atraktivních nabídek služeb a efektivní prezentaci služeb zákazníkům. Produkt v rámci sociálního zemědělství zaměřeného na práci s rodinami a produkci okrasných květin a včelích produktů jedná se o komplexní program

a službu, která kombinuje zemědělskou činnost se sociálními službami pro rodiny. Tento produkt má několik aspektů:

- Produkce okrasných květin a včelích produktů. Rodiny se podílí na pěstování a sběru okrasných květin, které mohou být následně použity ve výrobcích, jako jsou květinové aranže nebo dekorační předměty. Taktéž se podílí na chovu včel a zpracování včelích produktů.
- Poskytování sociální služby pro rodiny s dětmi do 6 let. Tato sociální služba zahrnuje terapeutické aktivity, psychosociální podporu, a sociální integraci rodin.

Takový produkt v rámci sociálního zemědělství může mít širokou škálu výhod pro rodiny, jako je zlepšení jejich dovedností, sebeúcty a sociálního začlenění, získání pracovních a zemědělských zkušeností.

Cena jako marketingový nástroj. Tato oblast se zabývá strategií stanovení cen služeb. Zahrnuje například určení optimální ceny služeb na základě tržního výzkumu, analýzy konkurence, a cílů firemní strategie. Cena je důležitým faktorem, který ovlivňuje zákaznickou rozhodovací schopnost a může mít významný dopad na úspěch služeb na trhu. Okrasné květiny a včelí produkty budou distribuovány v rámci prodeje přímo na farmě a ve spolupráci s místními obchodníky. Cena za tyto produkty bude vypočtena jednotlivě, dle produktu.

Distribuční marketingové nástroje. Tato oblast se týká způsobu, jakým jsou služby distribuovány na trh a dostupností služeb pro zákazníky. Zahrnuje například výběr vhodných distribučních kanálů, logistiku, skladování a doručování služeb. Správná distribuční strategie je klíčová pro zajištění dostupnosti služeb zákazníkům v požadovaném čase a místě. Sociální farma bude nabízet své produkty nebo služby přímo na farmě, ať už prostřednictvím farmářského trhu, stánku nebo farmářského obchodu. Tímto způsobem může farma komunikovat se zákazníky přímo, poskytovat jim informace o produktech nebo službách a vytvářet osobní vztahy.

Propagační marketingové nástroje. Tato oblast se zaměřuje na komunikaci a propagaci služeb na trhu. Zahrnuje například reklamu, PR (public relations), podporu prodeje, osobní prodej, a digitální marketing. Propagační strategie a nástroje jsou důležité pro zvýšení povědomí o službách, vytváření zájmu u zákazníků a podporu prodeje. Propagace se zaměří na veškeré aktivity, které mají za cíl propagovat službu, včetně reklamy, podpory služby a propagace na místě služby a v mikroregionu Litovelska. Pro propagaci sociální farmy bude vhodné využít letáků, které budou umístěny na veřejných místech s vysokou koncentrací lidí. Dále bude využita propagace ve formě spolupráce s městem Litovel a okolními obcemi, například prostřednictvím zveřejnění nabízené služby v místním tisku a rozhlase. Důležitou formou propagace budou také webové stránky a sociální sítě, kde bude nabízená služba aktivně prezentována. V rámci propagace budou osloveny i sociální služby v okolí, aby o sociální farmě informovali své klienty.

12 Harmonogram projektu

Harmonogram projektu je nedílnou součástí plánování projektu. Obsahuje informace o časovém plánu prací, které mají být provedeny v rámci projektu. (Svozilová, 2011).

Jedním z užitečných nástrojů pro tvorbu harmonogramu projektu je Ganttův diagram. Jeho výhodou je zajištění všech nezbytností pro efektivní řízení projektu, včetně dodržení cílů, harmonogramu a rozpočtu. Přehlednost diagramu umožňuje rychlé rozhodování v kritických situacích a flexibilita diagramu umožňuje snadnou úpravu a aktualizaci podle potřeb projektu. Vazby mezi jednotlivými úkoly na diagramu podporují analytické potřeby projektového manažera (Svozilová, 2011).

Projekt vybudování sociální farmy bude realizován v období od června 2023 (období č. 1) do března 2024 (období č.10). Otevření a provoz sociální farmy je plánováno od dubna 2024 (období č.11).

Harmonogram projektu sociální farmy 6/2023–4/2024

Obrázek 1 Ganttův diagram

Zdroj: Vlastní zpracování

13 Rozpočet projektu

Rozpočet projektu je nedílnou součástí plánování projektu, který zahrnuje všechny informace o předpokládaném celkovém čerpání zdrojů projektu, a to jak v celkovém souhrnu, tak i v podrobném rozpisu. (Svozilová, 2011).

Provozování sociální farmy v rámci nestátní neziskové organizace, v tomto případě spolku, je nevýdělečná činnost. Poskytování na neziskové bázi znamená, že služba nesmí generovat zisk, tedy že veškeré příjmy je nutno použít na zajištění služby. Povinností je také vedení účetních záznamů týkajících se poskytování služby odděleně od případných ostatních účetních záznamů organizace (Pilík, 2017)

V rámci financování a rozpočtu projektu budu vycházet z dotace vypsanou Ministerstvem zemědělství pro rok 2022, jelikož jsem aktuálnější nenalezla. Financování projektu z dotace se řídí podmínkami uvedenými v příslušné dotační výzvě, která je k dispozici na webových stránkách Ministerstva zemědělství (eAgry 2022). Nezisková organizace a projekt na podporu vytváření nových pracovních míst splňuje všechny základní podmínky čerpání dotace.

Podle této dotační výzvy může dotace být poskytnuta až do výše 70 % celkových nákladů projektu uvedených v žádosti. To znamená, že organizace může získat finanční prostředky z dotace na pokrytí až 70 % výdajů spojených s realizací projektu. Zbývajících 30 % nákladů na projekt by měla organizace financovat z vlastních zdrojů, například prostřednictvím vlastního rozpočtu, sponzorských darů nebo jiných zdrojů financování.

Tato podmínka o maximální výši dotace ve výši 70 % celkových nákladů projektu je uvedena v příslušném rozhodnutí o dotaci, které je součástí dotační výzvy. V rámci výpočtu rozpočtu projektu sociální farmy jsem čerpala z příručky pro žadatele o tuto výzvu a z informací Spolku Rozvoje dětí a rodičů, které mi byly poskytnuty. Spolek na základě jeho dosavadní činnosti disponuje finanční rezervou, která bude k tomuto účelu vyhrazena.

Pro výpočet osobních nákladů, které zahrnují hrubé mzdy zaměstnanců sociální farmy byl stanoven počet pracovníků na 3. Na hlavní pracovní poměr vedoucí sociální pracovník, jeden sociální pracovník, a odborný specialista na oblast zemědělství. Zpracování účetnictví, mezd a personalistiky bude zajišťovat externí služba. Do odborných služeb je zahrnuta služba odborného konzultanta v oblasti zahradnictví a chovu včelstva.

Pracovní místa s dohodou o provedení pracovní činnosti budou zřízeny počtu 5 pracovních pozic. Tyto pozice budou vyhrazeny pro podpořené zaměstnané osoby. Tato pracovní místa budou hrazena z výdělků sociální farmy a aktuálních příspěvků. Bude nutno sledovat aktuální nabídky příspěvku pro zaměstnavatele od Úřadu práce ČR, aktuálních dotačních výzev (např. Sociální začleňování), a průběžně zajišťovat sponzory a partnery.

Tabulka 3 Rozpočet projektu

Osobní náklady (výdaje)	měsíční	roční
Hrubé mzdy/platy, DPČ, vč. odvodů	167 500,-	2 010 000,-
Materiálové náklady (výdaje)		
Vybavení – nábytek, pomůcky, počáteční náklady spojené s pěstováním rostlin	-	300 000,-
Nemateriálové náklady, služby		
Školení, vzdělávání zaměstnanců	-	6000,-
Telefon, internet	2000,-	24000,-
Energie, vodné, stočné	6000,-	72 000,-
Provozní, technické služby	200,-	2400,-
Pojištění	-	4500,-
Odborné služby (účetnictví, IT služby, konzultant)	5000,-	60 000,-
Celkem náklady	180 700,-	2 478 900,-

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 4 Rozpočet – zdroje financování

Zdroje financování projektu	měsíční	roční
Dotační výzva 70 %	126 490,-	1 735 230,-
Další zdroje spolku 30 %	54 210,-	743 670,-
Celkem příjmy	180 700,-	2 478 900,-

Zdroj: Vlastní zpracování

Pokud příjmy z prodeje produktů převýší výdaje na provoz sociální farmy. Bude tento rozdíl použit jako rezervní finanční zdroj pro financování dalšího podpořeného pracovního místa, mimořádné odměny zaměstnanců a další finanční náklady spojené s provozem sociální farmy (např. rozšíření prostor, nákup nového vybavení).

14 Přidaná hodnota projektu

Projekt nabízí kombinaci služeb pro rodiny a sociální farmy. Projekt spojuje služby pro rodiny s dětmi do 6 let věku s provozem sociální farmy. Tímto způsobem se nabízí možnost poskytnout komplexní podporu rodinám prostřednictvím pracovních aktivit na farmě.

Založení na již existujícím spolku. Projekt je založen pro již existující spolek s dlouholetou činností v oblasti služeb pro děti, mládež i dospělé a podpory rodinného života. To zajišťuje stabilní a zkušenou základnu pro realizaci projektu a využití již existujících sítí a zkušeností spolku.

Podpora udržitelného zemědělství a ochrany životního prostředí. Projekt se zaměřuje na provozování sociální farmy s důrazem na udržitelné zemědělství a ochranu životního prostředí. Tímto způsobem projekt přispívá k ekologickému a udržitelnému přístupu k zemědělství a může sloužit jako vzor pro další projekty a aktivity v oblasti ochrany přírody a udržitelného rozvoje.

Projekt se zaměřuje na **poskytování zaměstnání** rodinám, s malými dětmi. Tímto způsobem projekt nabízí možnost zaměstnání lidem, kteří by se mohli potýkat s omezeními při hledání zaměstnání, a přispívá tak k sociální inkluzi a podpoře jejich života. Rodiny mají možnost společně se zapojit do pracovních činností na farmě, což může posílit rodinné vztahy, rozvíjet společné zájmy a podporovat vzájemnou spolupráci. Tímto způsobem projekt nabízí inovativní přístup k zaměstnávání rodin a může mít pozitivní vliv na jejich celkovou pohodu a kvalitu života. Výzkumy a zprávy o rodině ukazují, že rodičovství má silný vliv na zapojení mužů a žen na trhu práce. Ženy s dětmi do dvou let věku mají nejnižší zaměstnanost. Návrat žen do práce komplikuje nedostatek flexibilních pracovních úvazků a služeb péče o děti. Výzkum společnosti Grafton Recruitment Czech Republic z roku 2021 ukázal, že pouze malé procento zaměstnavatelů pravidelně nabízí flexibilní pracovní úvazky a nabídky s možností zkráceného pracovního úvazku jsou omezené. I navzdory poptávce ze strany rodičů, nebyla v mikroregionu Litovelsko k 21.4.2023 dostupná žádná nabídka s možností zkráceného pracovního úvazku.

Vzhledem k tomu, že v České republice zatím neexistuje žádná sociální farma, která by se zaměřovala na práci s rodinou, projekt má potenciál být prvním svého druhu v této oblasti. Tímto způsobem může být inovativním a jedinečným příspěvkem do sociální oblasti a místní komunity v mikroregionu Litovel.

Závěr

V rámci své bakalářské práce jsem zpracovala téma „*Možnosti využití sociálního zemědělství při práci s rodinami*“. V teoretické části jsem se zabývala konceptem sociální práce s rodinou a možnostmi, jak využít sociální zemědělství při práci s rodinami. V této souvislosti jsem rovněž ukotvila téma v teoriích a metodách sociální práce, sociální politice a legislativním rámci.

Práci jsem doplnila o aktuální metodické a vzdělávací dokumenty, které jsou k tématu sociálního zemědělství v České republice dostupné. V závěru teoretické části práce jsem představila vypracovanou analýzu potřebnosti, kterou dále rozšiřuji a navazuji na ni zpracovaný projekt sociální farmy, která se specializuje na práci s rodinou.

V České republice se nachází několik desítek projektů sociálního zemědělství, které se věnují různým oblastem, jako je ochrana přírody a krajiny, podpora zaměstnanosti a sociální integrace. Avšak celkový počet projektů je v porovnání s ostatními zeměmi EU stále poměrně nízký. V ČR existuje pouze 36 sociálních farem, z nichž žádná se nezaměřuje na práci s rodinami. Cílové skupiny sociálního zemědělství jsou velmi různorodé, mezi ně patří především sociálně znevýhodnění a nezaměstnaní lidé. Pro tyto jedince může sociální farma představovat nové pracovní příležitosti.

Výzkum „*Účinky sociálních farem*“ naznačuje, že účast na sociálním zemědělství může mít pozitivní vliv na sociální vztahy. Kromě toho může sociální farma vytvářet nové pracovní příležitosti pro nezaměstnané lidi se sociálním znevýhodněním, včetně těch uvedených v zákoně o zaměstnanosti.

Podle dat z Českého výzkumného institutu z roku 2016 zpracovaných Dudovou (2016), rodičovství silně ovlivňuje zapojení mužů a žen na trhu práce, což je zřejmé z výzkumů a zpráv o rodině. Ženy s dětmi do dvou let mají nejnižší zaměstnanost kvůli preferenci celodenní péče matky a omezeným možnostem ne-rodičovské péče a flexibilního zaměstnání. Délka čerpání rodičovské dovolené a příspěvku se zkracuje, zejména u žen s vyšším vzděláním. Nedostatek flexibilních zaměstnání a služeb péče o děti komplikuje návrat žen do práce. Pouze malé procento zaměstnavatelů využívá pravidelně flexibilní pracovní úvazky a nabídky s možností zkráceného pracovního úvazku jsou omezené, jak ukázal výzkum společnosti Grafton Recruitment Czech Republic v roce 2021. Ač je poptávka ze strany rodičů velká, v mikroregionu Litovelsko nebyla k dispozici žádná nabídka s možností zkráceného pracovního úvazku k 21.4.2023.

Vznik sociální farmy zaměřené na práci s rodinou může přinést několik důležitých výhod. Kromě poskytování pomoci a podpory rodinám v obtížné životní situaci může projekt přispět ke zlepšení kvality jejich života. Dále může projekt podporovat udržitelné zemědělství a ochranu životního prostředí a sloužit jako model udržitelného rozvoje v místní lokalitě. Vzhledem k tomu, že v České republice není žádná sociální farma zaměřená primárně na práci s rodinou, může vznik takového projektu představovat

významný přínos pro sociální oblast a místní komunitu. V České republice je oficiálně 36 sociálních farem, ale žádná z nich se nezabývá primárně prací s celou rodinou. Je zde tedy možnost, aby se sociální zemědělství v České republice rozšířilo o práci právě s celými rodinami

Na analýzu dále navazuje praktická část mé práce, tedy samotný projekt sloužící k vybudování sociální farmy, která je zaměřena na práci s rodinami. A v rámci produkce se věnuje produkci a zpracování okrasných květin a včelích produktů. Což byl i cíl mé bakalářské práce. Projekt jsem zpracovala ve spolupráci se Spolkem Rozvoje dětí a rodičů z.s., pro který je tento projekt primárně určen.

V projektu je obsažen samotný popis projektu, popis organizace, v tomto případě spolku. Dále projektový management, včetně popisu realizačního týmu. Cíl projektu a jeho cílová skupina, očekávané výstupy projektu, klíčové aktivity a indikátory. V projektu je rozpracován problém, který je schopen projekt řešit, SWOT analýza celého projektu, marketing. A v neposlední řadě i harmonogram a předpokládaný rozpočet projektu. V závěru je popsána přidaná hodnota projektu této sociální farmy.

Celkově jsem v této práci zmapovala téma sociálního zemědělství a jeho možnosti využití při práci s rodinami a vypracovala projekt pro založení takové sociální farmy. Věřím, že tímto projektem mohu přispět k rozvoji sociálního zemědělství a poskytnout nové možnosti pro práci s rodinami v prostředí sociální farmy. A že realizace tohoto projektu v rámci Spolku Rozvoje dětí a rodičů z.s. podpoří komunitní a sociální síť služeb pro tuto cílovou skupinu v mikroregionu Litovelsko.

Zdroje

- BARKER, L. R. 2003. The Social Work Dictionary. Washington, DC: NASW Press.
- BARTOŠOVÁ a kol. 2011. Projektový management. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje.
- COULSHED V., ORME J.. 1998 Social Work Practice Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1007/978-1-349-14748-9> [cit. 2023-03-15].
- ČESKÉ SOCIÁLNÍ PODNIKÁNÍ. Sociální podnikání principy a definice [online]. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/principy-a-definice> [cit. 2022-10-15]
- ČESKÉ SOCIÁLNÍ PODNIKÁNÍ [online]. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/> [cit. 2022-10-15].
- DOHNALOVÁ M., 2012. Sociální ekonomika, sociální podnikání: podnikání pro každého. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-269-3.
- DOLEŽALOVÁ, J.. 2016. Sociální zemědělství jako příležitost k posílení sociálního začleňování osob s postižením. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.
- DOLEŽAL, J., KRÁTKÝ, J. 2017. Projektový management v praxi: naučte se řídit projekty! Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5693-6.
- EAGRI [online]. Ministerstvo zemědělství Dostupné z: <https://eagri.cz/public/web/mze> [cit. 2022-10-15].
- ELINGS M.. 2012. Effects of care farms: Scientific research on the benefits of care farms for clients [online]. [cit. 2022-11-14].
- EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE. Recent Evolutions of Social Economy – Study [online]. 2017. ISBN 978-92-830-3837-5. Dostupné z: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/recent-evolutions-social-economy-study> [cit. 2023-01-06]
- GALLIS Ch., 2013. Green care: for human therapy, social innovation, rural economy, and education. New York: Nova Science Pub. ISBN 978-1-62618-777-1
- GOJOVÁ A., SOBKOVÁ H.. 2007. Využití úkolově orientovaného přístupu v současných podmínkách české sociální práce. Sociální práce / Sociálna práca: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci. Roč. 2007 č. 1, s. 87-96. ISSN 1213-6204.
- HALÁSKOVÁ R.. 2008. Politika zaměstnanosti. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity, č. 177/2008. ISBN 978-80-7368-522-5.

HINDLS R., HOLMAN R., HRONOVÁ S.. 2003. Ekonomický slovník. ISBN 80-7179-819-3.

HLUŠIČKOVÁ T., GARDIÁNOVÁ I. 2014. „Využití farmingterapie pro léčebné účely“. Dostupné online z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2014/01/09.pdf>

HOUŠKOVÁ, J., ŠÍMOVÁ, P. 2015. Sociální zemědělství jako forma podpory sociální integrace a zdraví. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci

HUDCOVÁ, E., ŠTASTNÁ, J., MOUDRÝ a kol. 2019. Příručka pro zemědělce a veřejnou správu v oblasti podpory a realizace sociálního zemědělství v ČR. Státní zemědělský intervenční fond.

HUDCOVÁ, E.. 2015. Sociální zemědělství: inovace pro sociální práci. Bakalářská práce, Evangelická teologická fakulta UK, Praha. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/130172017/?lang=cs>

CHOVANEK T.. 2016. Sociální zemědělství v evropských zemích [online]. Praha: Ministerstvo zemědělství. ISBN 978-80-7434-314-8. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/www/soczem/fs/sz-v-evropskych-zemich.pdf>

CHOVANEK T., ČURNÁ V., CSAPÓ B., KLÉGER A.. 2017. Social Farming Best Practice Collection in Visegrad Countries. ISBN 978-963-269-665-2.

CHOVANEK T., MATYÁŠOVÁ H.. Metodika pro zdravotně postižené a osoby starší 50 let pro oblast alternativních úvazků [online]. Občanské sdružení POMOC Týn nad Vltavou [cit. 2022-02-19].

CHOVANEK, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ, J.. 2015 Sociální zemědělství: dokument zpracovaný v rámci pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. Praha: Ministerstvo zemědělství. ISBN 978-80-7434-213-4

JANEBOVÁ, R. 2014. Teorie a metody sociální práce – reflexivní přístup. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-374-1.

KALKA, R., & MÄSSEN, A. 2003. Marketing: klíč k rozhodování, co prodávat, komu a jak. Praha: Grada. Poradce pro praxi. ISBN 80-247-0413-7.

Katedra environmentálních studií, 2016: Ekonomické alternativy v České republice. Dostupné na: <http://alternativniekonomiky.fss.muni.cz>.

KEMP, S. P., WHITTAKER, J. K., TRACY, E. M. 1997. Person-environment practice: the social ecology of interpersonal helping. New York: Aldine de Gruyter. ISBN 0202361039.

KOUCKÁ, P., 2023. Návrat do práce s malým dítětem – letité dilema v novém světle. Šance dětem [online]. cit. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/navrat-do-prace-s-malym-ditetem-letite-dilema-v-novem-svetle>

KÖNIG, K. 2014. Social farming: Healing Humanity and the Earth. Edinburgh: Floris Books. ISBN: 978-178250-058-2

KŘÍŽKOVÁ A., DUDOVÁ R., HAŠKOVÁ H. a kol. 2008. Práce a péče. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-86429-94-6

MATOUŠEK O. 2003. Slovník sociální práce. Praha: Portál. ISBN 80-717–8549-0.

MATOUŠEK O. 2008. Slovník sociální práce. Praha: Portál

Matoušek O. a kol. 2007 Základy sociální práce. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-331-4

MATOUŠEK, O. a kol. 2010. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H., a kol. 2014. Podpora rodiny: Manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál.

Matějček Z. 1994. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál

MILESTAD R., HADATSCH S. K.. 2003. Organic Farming and Social-Ecological Resilience: the Alpine Valleys of Sölktales, Austria [online]. Dostupné z: doi:10.5751/ES-00584-080103

MOJŽÍŠOVÁ, A. Rok neuveden. Teorie a metody sociální práce. OSPOD České Budějovice: [on-line]. Dostupné z http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/41cs_1.pdf&original=teorie_a_metody_socialni_prace.pdf [cit. 18. 12. 2016].

MOUDRÝ J., CHOVANEC T., HUDCOVÁ E.. Možnosti využití konceptu sociálního zemědělství v politikách sociálního začleňování ve venkovském prostředí.

MOUDRÝ J., PROCHÁZKOVÁ H., CHOVANEC T., HUDCOVÁ E. 2017. „Social Farming – Introduction of the Concept and the Current Situation in the Czech Republic“. In RAUPELIENE, Asta, ed. Proceedings of the 8th International Scientific Conference Rural Development., s. 1207-1212. ISSN 1822-3230 / eISSN 2345-0916 eISBN 978-609-449-128-3. <http://doi.org/10.15544/RD.2017.216>.

MOUDRÝ J. , HUDCOVÁ E., CHOVANEC T.. 2018. Možnosti rozvoje sociálního zemědělství u poskytovatelů sociálních služeb. Metodika I. České Budějovice: Centrum pro komunitní práci jižní Čechy. ISBN 978-80-87809-51-8.

MOUDRÝ J., CHOVANEC T., HUDCOVÁ E. . Zkvalitňování aktivit sociálního zemědělství u poskytovatelů sociálních služeb. Metodika II. České Budějovice: Centrum pro komunitní práci jižní Čechy, 2018. ISBN 978-80-87809-52-5.

NAVRÁTIL, P. 2001. Teorie a metody sociální práce. Brno: Marek Zeman. ISBN 80–903070-0-0.

PEMOVÁ, T., PTÁČEK R., 2012. Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4317-2

PILÍK, Václav. Zákon o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině. 2017. Praha: Wolters Kluwer. Praktický komentář. ISBN 978-80-7552-510-9.

REKTOŘÍK, J. 2001. Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení. Praha: Ekopress. ISBN 80-86119-41-6.

SEMPIK J., HINE R., WILCOX D. (eds.), 2010: Green Care: A Conceptual Framework, report of working group on the Health Benefits of Green Care. [online]. Loughborough: Loughborough University. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/wp-content/uploads/2017/10/green-carea-conceptual-framework.pdf>.

SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2022 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-zaclenovani>

SOCIÁLNÍ ZEMĚDĚLSTVÍ [online]. [cit. 2022-10-16]. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/>

Spolek Rozvoje dětí a rodičů z.s. Interní zdroje

STANOVISKO EVROPSKÉHO HOSPODÁŘSKÉHO A SOCIÁLNÍHO VÝBORU. (2012): Sociální zemědělství – ekologická péče a politiky v sociální a zdravotní oblasti (stanovisko z vlastní iniciativy). Brusel: EHSV. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012IE1236&from=CS>.

STEJSKAL, J., KUVÍKOVÁ, H., MAŽÁTKOVÁ, K. 2012. Neziskové organizace – vybrané problémy ekonomiky: se zaměřením na nestátní neziskové organizace. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-973-9.

STRATEGIE SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ 2021–2030. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2020 [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/strategie-socialniho-zaclenovani-2021-2030>

SVOZILOVÁ A. 2011. Projektový management. Praha: Grada. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3611-2

TESSEA, 2017: Definice a principy sociálního podniku. Tematická síť pro sociální ekonomiku. Dostupné na: <http://www.tessea.cz/tessea-o-nas/definice-a-principysocialniho-podnikani>.

VYMĚTAL, J. 1996. Rogersovská psychoterapie. Praha, Český spisovatel, a.s. ISBN 80-202-0605-1

Využívání flexibilních pracovních úvazků vzrostlo ve více než čtvrtině firem. Grafton Recruitment Czech Republic [online]. 2021 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.grafton.cz/cs/o-nas/medialni-zona/vyuzivani-flexibilnich-pracovnich-uvazku-vzrostlo-ve-vice-nez-ctvrtine-firem>

Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z:
https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/zakon_108_2006.pdf/1a87d9ef-d1df-33fc-35fa-b98714ceba87

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 Logický rámec projektu	50
Diagram 1 Strom problémů	58
Tabulka 2 SWOT analýza sociální farmy	60
Tabulka 3 Rozpočet projektu	66
Tabulka 4 Rozpočet – zdroje financování	66

Seznam obrázků

Obrázek 1 Ganttův diagram.....	64
--------------------------------	----

